

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

Nastja Koter
Izražanje posrednosti in vpljudnosti v govoru petletnikov
Diplomsko delo

Mentorica red. prof. dr. Simona Kranjc

Ljubljana, junij 2011

POVZETEK

Diplomska naloga obsega področje govorjene komunikacije, in sicer obravnava izražanja posrednosti in vljudnosti pri petletnikih. Otroci se že od mladih nog učijo primerne komunikacije z različnimi naslovniki, učenje vljudnosti je kot cilj zapisano tudi v Kurikulu za vrtce (1999). Z empirično raziskavo v vrtcu sem torej želela ugotoviti, če, kdaj in koliko petletniki uporabljajo vljudnostne in posredne izreke. Prav tako pa me je zanimalo tudi, kakšna je pri tem vloga vzgojiteljice. Dobljeno gradivo sem pragmatično analizirala in skušala iz tega izpeljati zaključke, ki seveda niso splošni, pa vendar kažejo stopnjo zmožnosti vljudnega in posrednega izražanja otrok v starosti petih let.

Ključne besede: posrednost in vljudnost pri petletnikih, vloga vzgojiteljice v vrtcu, komunikacija v vrtcu, posrednost in vljudnost v različnih govornih situacijah

SUMMARY

Thesis covering spoken communication treats indirectness and politeness of expression in the five-year-olds. Children at an early age learn appropriate communication with the various addressees, teaching politeness is as a goal also written in the Curriculum for kindergarten (1999). In the empirical study in kindergarten therefore I wanted to determine if, when and how many five-year-olds use polite and indirect spells. The resulting material is analyzed in a pragmatic attempt to derive conclusions from this, which of course are not common, but indicate the level of ability polite and indirect expression of children aged five years.

Key words: indirectness and politeness in the five-year-olds, the role of educators in preschool, kindergarten communication, indirectness and politeness in various speech situations

KAZALO

1	UVOD	1
2	TEORETIČNA IZHODIŠČA RAZISKAVE	3
2.1	Področja raziskovanja.....	3
2.2	Otroški govor.....	6
2.2.1	Kaj je govor?	6
2.2.2	Teorije govornega razvoja.....	6
2.2.3	Mišljenje in govor – odnos med njima.....	8
2.2.4	Otrokova jezikovna zmožnost.....	9
2.2.5	Vloga konteksta.....	14
2.2.6	Otrok v vrtcu in v vrstniški skupini.....	14
2.2.7	Jezik v vrtcu	15
2.3	Pragmatične prvine	16
2.3.1	Značilnosti govorjenega diskurza.....	16
2.3.2	Funkcijske sestavine zahteve	18
2.3.3	Posrednost in vljudnost v govoru	22
2.3.4	Pragmatične lestvice (po Leechu)	27
3	EMPIRIČNI DEL	31
3.1	Raziskovalni problem.....	31
3.1.1	Raziskovalni cilji.....	31
3.1.2	Hipoteze	32
3.2	Metodologija.....	33
3.2.1	Raziskovalna metoda.....	33
3.2.2	Raziskovalna skupina.....	34
3.3	Analiza posnetega gradiva.....	35

3.3.1	Posrednost in vljudnost med obroki, analiza gradiva posnetega med zajtrkom in kosilom	35
3.3.2	Posrednost in vljudnost otrok med igro.....	39
3.3.3	Posrednost in vljudnost med vodenimi dejavnostmi.....	47
3.3.4	Primerjava uporabe vljudnosti in posrednosti glede na govorni položaj in sogovornika.....	57
4	SKLEP	60
5	LITERATURA IN VIRI.....	62
6	PRILOGE.....	64
6.1	Transkripcija posnetega gradiva	64
6.1.1	Praznovanje rojstnega dne: 21. 3. 2011.....	64
6.1.2	Zajtrk v vrtcu: 23. 3. 2011.....	67
6.1.3	Obisk knjižničarke, branje pravljice Klobuk gospoda Konstantina: 28. 3. 2011	171
6.1.4	Posnetek jutranje igre med otroci: 29. 3. 2011.....	78
6.1.5	Jutranji prihod v vrtec, zbiranje otrok, igra v igralnih kotičkih: 31. 3. 2011	87
6.1.6	Kosilo v vrtcu: 1. 4. 2011	93
6.1.7	Igralni dan v vrtcu: 8. 4. 2011	95
6.1.8	Vodena dejavnost v vrtcu: Obravnavanje pravljice Mali zajček in velikansko korenje: 14. 4. 2011	99
6.2	Priprave vzgojiteljice	102
6.2.1	Priprava: 21. 3. 2011	102
6.2.2	Priprava: 23. 3. 2011	105
6.2.3	Priprava: 24. 3. 2011	105
6.2.4	Priprava: 8. 4. 2011	107
6.2.5	Priprava: 14. 4. 2011	108

KAZALO TABEL

Tabela 1: Razvoj otroškega govora (Marjanovič-Umek 1990: 29).....	13
Tabela 2: Statistični podatki otrok, zajetih v raziskavo: spol in starost.	34
Tabela 3: Izražanje posrednosti in vljudnosti med obroki v vrtcu.	38
Tabela 4: Izražanje posrednosti in vljudnosti med igro.	44
Tabela 5: Izražanje posrednosti in vljudnosti med vodenimi dejavnostmi.	54

1 UVOD

V diplomski nalogi bom raziskovala izražanje posrednosti in vljudnosti v otroškem govoru predšolskih otrok, v skupini otrok starih od 5 do 6 let. Pri tem bom vključevala spoznanja različnih znanstvenih disciplin, predvsem psiholingvistike, sociolingvistike in pragmatike. V vsakdanjem govoru se vsi soočamo s posrednostjo ter vljudnostjo v govoru, bodisi kot govorci ali poslušalci. Kot govorci s posrednim izražanjem predvidevamo, da bo naslovnik razumel naš namen oziroma da ga bo pripravljen razumeti in sprejeti.

Zanimalo me bo, če in koliko otroci uporabljajo posredne in vljudnostne izreke in kaj želijo z njimi doseči. Gradivo bom zbrala z etnografsko metodo, kar pomeni, da bom snemala govor v spontanah in načrtovanih/usmerjenih ter rutinskih situacijah, v katere jih postavlja okolje vrtca. Vrtec je formalno govorno okolje, v katerem se otrok znajde v zasebnem govornem položaju tako z vrstniki kot tudi z vzgojiteljico. V formalnem govornem okolju se otrok pogovarja drugače kot na primer doma, kjer je v neformalnem govornem položaju. Zato je določena mera posrednosti in vljudnosti v vrtčevskem okolju pričakovana (seveda je posrednost in vljudnost pričakovana tudi v vseh drugih neformalnih in formalnih govornih položajih, v katerih se znajde otrok, vendar je raziskava usmerjena samo na vrtčevsko okolje).

Dnevne rutinske dejavnosti (zajtrk, kosilo ...) so (povz. po Marjanovič Umek idr., 2008: 87) sestavni del vsakega, tudi sodobnega kurikula, saj organizacija življenja v vrtcu tako z vidika malčkov oziroma otrok kot strokovnih delavk/delavcev in njihovih medsebojnih interakcij zahteva načrtovanje in predvidevanje. Vodene dejavnosti (prav tam: 89) imajo za določeno starostno obdobje malčkov oziroma otrok opredeljene cilje. Strokovni delavci/delavke morajo poiskati ustrezne vsebine, metode in oblike dela, časovno razporeditev in predvsem povezave z drugimi dejavnostmi, ki potekajo v vrtcu, in z različnostjo otrok, čeprav enako ali podobno starih, ki so vključeni v dejavnosti. Skrb za jezik mora tako biti prisotna v vseh situacijah, tudi v spontanah, kjer imajo malčki oziroma otroci več možnosti za svobodno izražanje.

V teoretičnem delu bom predstavila nekatere pragmatične koncepte, ključne za raziskovanje posrednosti in vljudnosti ter govorjenega diskurza nasploh. Ker se bom osredotočila na

otroke, bom v tem delu opisala in predstavila tudi značilnosti otroškega govora v obdobju okrog petih let in značilnosti razvoja otroškega govora skozi čas (razvoj govornih struktur). V empiričnem delu bo sledila analiza gradiva in interpretacija rezultatov, pridobljenih v vrtcu.

Zahvaljujem se vsem, ki so mi pomagali pri pisanju diplomske naloge, najprej mentorici profesorici Simoni Kranjc za nasvete in vodenje, kolektivu vrtca Duplek, še posebej vzgojiteljicama Zvonki Pilinger in Simoni Ferš ter seveda tudi malčkom, ki so me prijazno sprejeli medse, navsezadnje pa tudi svoji družini, za pomoč in podporo skozi moja študijska leta

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA RAZISKAVE

2.1 Področja raziskovanja

Pragmatika (Zaravec-Pešec, 1994: 7–14) je veda, ki raziskuje predvsem empirično, zato je težko definirati njen predmet. Tako tudi njena razmerja z drugimi vedami, kot so semantika, sociolingvistika, psiholingvistika, niso povsem dorečena. Njeni začetki so pri filozofih, v Peirceovi semiotiki, to je v obči teoriji o znakih. Splošno teorijo o znakih je ta razčlenil na sintakso (skladnjo), semantiko (pomenoslovje) in pragmatiko (v slovenščini zanjo ni ustaljenega strokovnega izraza). Njegovo razčlenitev je povzel filozof C. Morris in tako se začne sodobna raba termina pragmatika – ta preučuje razmerja med znaki in njihovimi interpreti. Za Morrisom je dobil izraz širši in ožji pomen. Pragmatika enkrat vključuje vse vidike rabe jezika in pojave, ki so z rabo povezani, drugič pa je polju pragmatike dodeljeno raziskovanje le, če eksplicitna referenca kaže na govorca ali, bolj splošno, na uporabnika jezika.

Za razvoj pragmatike so pomembni predvsem oxfordski avtorji (Wittgenstein, Austin, Searle in Grice), ki so se osredotočili na kontekst. Ta je ključen za razumevanje jezika. Jezik so razumeli kot sredstvo delovanja (prav tam: 8).

Pragmatiko bi lahko definirali kot študijo o jezikovni rabi. Vendar je točno definicijo pravzaprav nemogoče najti. Različnim definicijam je skupno to, da omejujejo polje pragmatike in da določajo položaj pragmatike znotraj jezikoslovne teorije oziroma njeno razmerje do sorodnih ved. Pragmatiko so podrejali slovnici, jo postavljali slovnic ob bok in jo izključevali iz jezikoslovja (prav tam: 9).

Po zgledu generativističnega razlikovanja med zmožnostjo (competence) in izvedbo (performance) je pragmatika povezana s slednjo (načela jezikovne rabe). Pragmatiko v resnici zanimajo odnosi med strukturo jezika in načeli jezikovne rabe. Od tod izvira teza o gramatikalizaciji konteksta. Pragmatika bi naj preučevala tiste odnose med jezikom in

kontekstom, ki so prepoznavni v strukturi jezika (na primer deiktični izrazi, izrazi spoštovanja, socialna in funkcijska zvrst jezika). Vendar v tej definiciji manjka celovitost konteksta. Semantiko naj zanima pomen znotraj konteksta (stavčni pomen), pragmatiko pa pomen v kontekstu (tj. pomen izreka). Razumeti izrek je mnogo več kot poznati pomen izrečenih besed in slovnična razmerja med njimi. Razmerje med kontekstom in jezikom obvladuje načelo pragmatične ustreznosti. Uporabniki jezika morajo biti sposobni povezati stavke s konteksti, v katerih bi bili ustrezni. Grice pojasnjuje, kako se razhajata pomen stavka (stavčni pomen, konvencionalna vsebina ali dobesedni pomen) in pomen izreka (sporočeni namen.). Pomembno je to, kar sporočevalec misli, cilj pragmatične teorije je napovedovanje, kakšne pomene bo imel izrek v določenem kontekstu (prav tam: 10).

Zadovoljive so tiste definicije, ki enačijo pragmatiko s pomenom brez pomenoslovne razsežnosti ali s teorijami o jezikovnem razumevanju, ki so pozorne na kontekst (prav tam: 11). Za pragmatiko in njen pristop je značilno raziskovanje jezika v kontekstu, torej jezik kot ga uporabljajo govorci in poslušalci ter pisci in bralci. Jezik je sredstvo komunikacije in omogoča socialno interakcijo med posamezniki. Predhodne teorije se seveda ne morejo ukiniti, pragmatični pristop pomeni le interakcijo med starimi in novimi spoznanji (Kranjc, 1999: 50).

Pragmatiko lahko na koncu (Verschueren, 2000: 22) definiramo kot splošen kognitivni, socialni in kulturni pogled na jezikovne fenomene, ki je povezan z rabo teh fenomenov v oblikah vedenja (pri tem niz »kognitivni, socialni in kulturni« ne pomeni ločenosti področij, na katera se izrazi nanašajo). Tako lahko vprašanje, kako uporabljamo jezikovna sredstva, zastavimo drugače: Kako deluje jezik v življenju ljudi?

Termin **psiholingvistika** je začel krožiti leta 1953 (na univerzi v Indiani), 1954 pa je bila v ZDA objavljena knjiga *Psycholinguistics* (avtorja Charles E. Osgood in Thomas A. Sebeok), ki pomeni začetek te vede v ameriški znanosti. Psiholingvistika je znanost, ki temelji na predpostavki, da se jezikoslovje dandanes ne sme več bati stikov s psihologijo, veliko lingvistov se je tako približalo psihologiji, marsikateri psiholog pa se je približal jezikoslovju. Nekateri vidiki lingvistične teorije so dobili objektivna potrdila v sami psihični stvarnosti. Psiholingvistika obravnava konkretne realizacije jezika, individualna jezikovna sredstva,

odražajoča individualne jezikovne sisteme. Sporočila se obravnavajo v neposredni zvezi s sporočevalcem in naslovnikom, z odnosi, ki nastajajo med njima in z različnimi situacijami, v katerih se odvija to delovanje. Zanimanje je tako usmerjeno v sporočila in v odnos ljudi do sporočil, ki jih oddajajo, dalje pa v situacije, ki vselej vplivajo in modificirajo sporočila govorečih ljudi. Psiholingvistika zbira jezikovna sredstva kot živo stvarnost, da registrira jezikovno realnost v različnih sporočilih, v katerih se uresničijo potencialna dejstva jezika, in da iz tega izlušči nekatera splošna načela. Proučuje jezik v njegovem delovanju, torej kot kompleksen pojav komunikacije, zajame pa tako sporočevalca kot naslovnika. Upošteva tudi vse spremembe, ki nastanejo v njiju, pa tudi medsebojne vplive, ki jih izraža ta odnos (Tatiana Slama-Cazacu, 1970/71: 129).

Pragmatiko in psiholingvistiko, razlaga S. Kranjc (1999: 36), družiti to, da se obe ukvarjata s produkcijo jezika in njegovim razumevanjem. Povezava poteka v obe smeri. Razvojna psiholingvistika¹ si izposoja pragmatična spoznanja vlogi konteksta pri učenju jezika in razvoju sporazumevalne zmožnosti otroka. Obe se posvečata implikacijam, predpostavkam in ilukucijski sili, pri čemer pragmatika nudi opise in definicije teh pojmov, psiholingvistika pa jih preizkuša.

»Znano je, da obstaja vplivanski odnos med družbo (ali kulturo ali komunikacijo) in jezikom. Gre za ločeno obstajanje pojavnosti, vendar med obema potekajo določeni odnosi; običajno je to vzročno-posledično razmerje: dogajanja v družbi (kulturi) vplivajo na spreminjanje v jezikovni sferi. Raziskovanje področja je neenotno, zato obstajajo različne vede, ki se ukvarjajo s t. i. jezikom v družbi. **Sociolingvistika** pomeni v širšem smislu celotno interdisciplinarno področje na široki relaciji jezik --- družba: raba jezika v danem socio-kulturnem okolju in razlaganje družbeno določljivih dejavnikov jezikovnih sprememb. Stroka tako raziskuje korelacije in delovanje med jezikovnimi in družbenimi strukturami ter kulturnimi značilnostmi. Težišče je na jezikovnih pojavih, ki so odsev družbenih vplivov. Izhodišče je jezikoslovno (Drago Unuk, 1997/1998: 273).«

¹ Razvojna psiholingvistika opisuje stopnjo razvoja otrokovega govora, njegovo jezikovno vedenje, se pravi, do kakšne mere otroci v razumevanju in produkciji govora uporabljajo skladenjske in semantične strukture. Temu vprašanju je znotraj razvojne psiholingvistike posvečeno največ skrbi (Simona Kranjc, 1995/96: 314).

Vsako od teh področij (povz. po Verschueren, 2000: 21) ima svoj koleracijski predmet, glede na katerega proučuje jezik, psiholingvistika raziskuje razmerja med jezikom in razumom na splošno, sociolingvistika pa proučuje interakcijo med socialnimi razmerji, statusi, vzorci, mrežami ter jezikovno strukturo in rabo.

V diplomski nalogi bom za potrebe raziskovanja in interpretiranja rezultatov združila vsa tri področja. Zavedam se, da diplomska naloga ne more dati celostnega pogleda na jezikovno zmožnost izražanja posrednosti in vljudnosti, ker otroci izhajajo iz različnih socialnih okoliščin, katere je v tem obsegu nemogoče raziskati in jih tudi ni mogoče nadzorovati. Na izražanje vljudnosti in posrednosti namreč vpliva vrsta dejavnikov, vseh teh spremenljivk pa v svojo raziskavo ne bom vključila. Celostnega pogleda in relevantnosti pa ne zagotavlja niti vzorec oseb, vključenih v raziskavo. Otroci se v vrtcu socializirajo tudi izven družine, zato bom opazovala tudi vzgojiteljičin odnos do jezika in njeno interakcijo z otroki. Raziskava bo tako usmerjena le na vrtčevsko okolje. Navsezadnje preživijo otroci v vrtcu velik del dneva.

2.2 Otroški govor

2.2.1 Kaj je govor?

Človek (Marjanovič-Umek, 1990: 11) se z govorom oblikuje kot posameznik (individualna funkcija govora) in z njim vzpostavlja komunikacijo (družbena funkcija govora). Govor običajno definiramo kot individualen in konkreten, jezik pa kot socializiran sistem simbolov, ki je sestavljen iz dveh delov: vsebine, ki jo preučuje semantika, in iz oblike, ki jo proučuje gramatika. Vsak jezik ima tudi besednjak (besedni zaklad).

2.2.2 Teorije govornega razvoja

L. Marjanovič-Umek (1990: 11) pravi, da se pri teorijah govornega razvoja postavlja ključno vprašanje, ki je: Ali je komuniciranje človeku prirojeno ali pa je otrok odvisen od učenja in vzgoje odraslih? Razvoj govora obravnavajo številne teorije.

Skinner in sodelavci (1965, povz. po Marjanovič-Umek, 1990: 12), ki so predstavniki behavioristične teorije, uvrščajo govor med motorične reakcije in razlagajo učenje govora po modelu: dražljaj – odgovor – okrepitev (ta je vedno socialne narave) – posplošitev. Govorimo o »eho« odgovorih, saj otrok posnema besede, ki jih sliši od staršev, le-ti pa besede, seveda če so dovolj podobne dražljaju, nagradijo. Otrok lahko tudi slučajno izgovori besedo, ta pa nato izzove reakcijo staršev. Če starši reagirajo tako, da zadovoljijo otroka, bo ta izgovorjeno besedo ponovil. Otrok izgovori besedo tudi ob določenem dražljaju. To bo storil vedno, ko bo prisoten prvotni dražljaj. Vendar z načelom okrepitve ne moremo popolnoma razložiti govornega razvoja.

Biološke teorije (prav tam) so nasprotje vedenjskim teorijam. Te sklepajo, da so govorne strukture prirojene. Določena stopnje zrelosti živčnega sistema je seveda nujna, vendar to ne zadostuje za celoten govorni razvoj. Otrok je socialno bitje, ki posnema svet okoli sebe. Največ zgodnih besed se nauči prav tako, s posnemanjem, toda to še ne pomeni, da se je naučil govoriti. Posnemanje pa vendar nima tako pomembne vloge v govornem učenju, kot so mislili včasih. Otroci zgodaj oblikujejo stavke, ki niso takšni kot tisti, katere govorijo odrasli. To pomeni, da imajo otroci svoja pravila in je njihov govor ustvarjalen.

Noam Chomsky (povz. po Marjanovič-Umek, 1990: 13) je avtor splošne jezikovne teorije, ki se imenuje generativno-transformacijska teorija. Tudi on zanika velik pomen učenja pri razvoju govora. Meni, da je jezik v svojem bistvu prirojena struktura, ki jo okolje samo aktivira. Generativna gramatika gradi na prepričanju, da so globinska pravila in strukture splošni, veljavni za vse jezike, čeprav se površinske strukture še tako razlikujejo. To pa nam poraja vprašanje, zakaj se, če imajo jeziki tolikšno mero istovetne formalne organizacije, po svetu govori toliko jezikov?

Avtorji kognitivne teorije menijo, da razvoj govora temelji na spoznavnem razvoju (razvoju mišljenja). Otroci aktivno oblikujejo svoj govor, vendar na posameznih stopnjah razumejo in izražajo le tiste pojme, ki so se jih že naučili z miselnimi predstavami (prav tam).

Niti ena teorija ni celostna, to pa je razumljivo, saj govor zapleten in neomejen potencial človekovega funkcioniranja. Gre za interakcijo med dozorevanjem in vzgojo, pri kateri je v ospredju komunikacija otrok – starši² (prav tam: 13–14).

2.2.3 Mišljenje in govor – odnos med njima

V razmerju med razvojem mišljenja in govora pri otrocih je veliko nejasnosti, to sta opozorila že razvojna psihologa J. Piaget in L. Vigotski (1988, povz. po Marjanovič-Umek, 1990: 51).

Tako J. Piaget (prav tam) razmišlja o govoru le z vidika razvoja miselnih procesov. Njegova predpostavka je, da je mišljenje od razvoja govora neodvisno in omogoča razvoj govora. Meni, da za razvoj operativnega mišljenja govor sam po sebi ni zadosten pogoj.

L. Vigotski (prav tam) izhaja iz tega, da vse otrokove najpomembnejše aktivnosti izhajajo iz njegovega socialnega okolja. Njegovo mnenje je, da razmerje med govorom in mišljenjem ni stalno, ampak se spreminja. Mišljenje in govor imata različne razvojne korene. Za zgodnje otroštvo je značilen emocionalni (afektivni govor), takrat otrok še ni sposoben komunicirati z besedami. Na določeni stopnji pa se razvojni liniji mišljenja in govora sekata, prekrivata – to se zgodi, ko je otrok star približno dve leti. Takrat postaja govor intelektualen, mišljenje pa govorno, v tem obdobju je značilno to, da otrok aktivno širi svoj besednjak in čuti potrebo po učenju znakov za sporazumevanje.

»Vigotski loči tri stopnje v procesu združevanja mišljenja in govora:

1. Govor sledi otrokovim namernim akcijam.
2. Govor spremlja otrokove akcije (tako imenovani egocentrični govor, kot ga definira Piaget).
3. Govor se pojavlja pred akcijami in jim s tem omogoča ustrezno organizacijo v

² »Otroški govor v literaturi ni vedno obravnavan kot sistem z vsemi jezikovnimi ravninami, kor jih ima jezikovni sistem odraslega, marveč kontrastivno glede na govor odraslih (opisujejo se samo razlike, ki otroški govor ločujejo od govora odraslega). Ob tem je treba še poudariti, da ne moremo postaviti norme otroškega govora, ker se razvija drugače kot knjižni jezik (Kranjc, 1999: 36).«

času (tako imenovani notranji govor) (povz. po Marjanovič-Umek, 1990: 52).«

Piaget meni, da gre pri notranjem govoru za razvoj egocentričnega govora (otrok govori sam za sebe). Kasneje se izgubi, zamenja ga socialni govor. Vigotski in sodelavci pa so to zanikali. Menijo, da je prva razvojna stopnja zunanji oziroma socialni govor, le-temu pa sledi egocentrični in nato notranji govor. Struktura notranjega govora je v primerjavi s socialnim govorom krajša in telegrafska, njegova funkcija je pomoč in opora mišljenju, medtem ko je funkcija socialnega govora komunikacijska (prav tam).

Ameriški psiholog J. Bruner poudarja (prav tam: 53), da je govor zlasti v obdobju od četrtega do dvanajstega leta pomemben v otrokovem spoznavnem razvoju. Govor ni potreben le za predstavljanje spoznanj in izkušenj, temveč tudi njihovim spremembam, kar pomeni ustvarjanje simbolnega sistema. Kot sredstvo simbolnega predstavljanja je govor pomemben pri prehodu iz tako imenovane faze ikoničnega (nazornega) v fazo simbolnega predstavljanja (oddaljevanje od konkretnosti, od situacij tu in sedaj).

Beograjski psiholog I. Ivić meni, da je potrebna ustrezna spoznavna struktura za razvoj govora, vendar je lahko tudi sintaksa govora pred sintakso misli. V razvoju gre najprej za enosmerno vplivanje: spoznavni razvoj vpliva na razvoj govora, nasprotnega vpliva pa ni. Od določene stopnje pa razvoj govora vpliva na razvoj mišljenja. Govor ne more biti pred mišljenjem, ki analizira problemske situacije, drugače pa je na stopnji simbolnega mišljenja, ko je prisotnost jezika in drugih simbolnih sistemov pogoj za stopnjo mišljenja (prav tam).

2.2.4 Otrokova jezikovna zmožnost

Otrok (Kranjc, 1999: 53–58) ima na različnih stopnjah govora različno jezikovno vedenje, njegove skladenjske in semantične strukture se skozi čas spreminjajo. Za opis jezikovega znanja nam največ pomagajo zbrani podatki in gradivo (jezikovni testi in posnetki spontanega

govora). Abstraktno jezikovno védenje, ki ga imenujemo jezikovna zmožnost³, je težko opisati. Zato je več raziskav posvečeno otrokovi pragmatični zmožnosti. Poraja se vprašanje, ali sta zmožnosti povezani druga z drugo. Pragmatično možno otrok razvija že pred slovnično, saj vzpostavlja komunikacijo z okoljem z nejezikovnimi sredstvi (jok, smeh, geste, mimika). Komunikacija, ki poteka, je uspešna le, če oba udeleženca poznata vsebino, o kateri govorita, tudi njuna koda se morata vsaj delno prekrivati. Obe zmožnosti, pragmatična in slovnična se razvijata sočasno, vendar neodvisno druga od druge.

Pogoj za uspešno komunikacijo sta otrokovo osebno védenje in poznavanje sveta. Otrok mora vedeti, kako soudeleženci vidijo svet. Razlikovati je treba med otrokovim mnenjem, katera informacije je relevantna in njegovo sposobnostjo, da to informacijo tudi sporoči. Poleg tega, da oceni katera informacija je pomembna, mora izbrati tudi pravi način ali vzorec. Tako mora uporabiti pragmatično in slovnično zmožnost. Tako otrok na primer ve, kdaj se uporabi velelniška oblika za izražanje zahteve (prav tam: 57).

Otrok se prav tako nauči uporabe različnih registrov, to črpa prav tako iz okolja. Na razvoj otroškega govora vplivajo notranji in zunanji dejavniki, notranji so preddispozicije za razvoj jezika, zunanji pa socialni status, izobrazba staršev, število otrok v družini in ukvarjanje z njimi, pa seveda tudi to, v kakšnih govornih situacijah se znajde otrok, torej tudi to, če hodi v vrtec ali ne. Hitrost razvoja govora je povezana s pogostnostjo različnih tem pogovorov in stavčnih vzorcev. Pomembni so tudi direktivi (usmerjevalci) in vprašalne povedi. Otrokove napake je treba tudi popravljati, saj tako dobi povratno informacijo. Otrok največkrat ponovi popravljen izrek, ki se mu posledično bolj vtisne v spomin, seveda pa prepogosto popravljanje otrokovih napak lahko povzroči negativen učinek (prav tam: 58).

Otrok (Kranjc, 1999: 18) je od drugega do sedmega leta v preoperativni fazi razvoja mišljenja. K oblikovanju sveta največ prispevajo konkretne izkušnje. Te se nadgrajujejo z različnimi dejavnostmi, kot sta poslušanje pravljič in gledanje televizije. Tako se otroku

³ Sporazumevalna zmožnost je sestavljena iz jezikovne in pragmatične zmožnosti. Jezikovna zmožnost obsega sistem jezikovnih znanj, pragmatična pa pravila o tem kdaj, kako, s kom, o čem, zakaj govoriti (Zadravec - Pešec, 1994: 62).

razvija in razširja védenje in v tem obdobju je že sposoben ustvarjati svoj besedilni svet. Marjanovič-Umek, Kranjc in Fekonja (2006: 10) pravijo, da otrok v tem času:

- govori večbesedne izjave;
- usvaja nova slovnična pravila;
- oblikuje nikalne in vprašalne izjave;
- besednjak še naprej narašča;
- rad ima humor in metafore;
- kaže napredek v sporazumevalnih spretnostih in drugih oblikah pragmatične rabe govora;
- govor je razumljiv in tekoč;
- pripoveduje zgodbe.

V obdobju od 3 do 6 let se govor na slovničnem in pragmatičnem področju razvija hitro ter v medsebojni povezanosti. Oblikovanje celovitejših izjav je povezano z napredovanjem v slovničnem razvoju, ko dodaja pridevniške besede, in s celovitejšim spoznavnim in socialnim razvojem. Otrok razumeva odnose med dogodki, ki so se zgodili prej, in tistimi, ki sledijo, med vzrokom in posledico, razumeva pogled drugih (Marjanovič-Umek idr., 2006: 26).

Starši in seveda tudi vzgojiteljice v vrtcu razširjajo malčkove izjave v stavek, ki posreduje pomen, ki ga le-ta želi izraziti. Njegovim izjavam dodajajo nove informacije ali pa isti pomen posredujejo z drugačno obliko. Tako otroci usvajajo nove besede. Otrokove izjave pa odrasli ne le razširjajo, pač pa tudi popravljajo, kar spodbuja njihov govorni razvoj. Kljub temu pa starši pogosteje popravljajo vsebino izjav, kot pa slovnično strukturo (Marjanovič-Umek idr. 2006: 129–130).

Otroški govor, meni S. Kranjc (1999: 19), je tudi egocentričen, to se kaže tako, da se otrok pri izbiri referenčnih izrazov odloči za tiste, ki se uporabljajo v neposrednem odnosu do sogovorca (osebni zaimki *jaz*, *midva*, *mi*; prislov časa *zdaj*). Otroci se sicer zgodaj začnejo zavedati potreb naslovnikov, vendar je potrebo še precej časa, da se naučijo jezikovnih spretnosti, potrebnih za uspešno komunikacijo. Prav tako je naučiti se, kako govoriti v

določenih situacijah pomemben del učenja jezika. Otroški govor v komunikaciji z odraslim se razlikuje od tistega, s katerim nagovarja sovrstnika. Otrok svoj govor prilagaja situaciji.

Tudi Piaget je menil (povz. po Kranjc: prav tam), da je otroški govor egocentričen, in zato otroci do osmega leta niso dobri opisovalci, saj vidijo le svoje stališče. Tako naj ne bi bili sposobni dojeti razlik med svojim vedenjem o svetu in vedenjem drugih. V zadnjem času pa se je pokazalo, da se otroci dobro zavedajo potreb poslušalcev in sogovorcev. Res pa je, da je treba precej časa, da se naučijo spretnosti, ki jim bodo omogočile uspešno komunikacijo.

Petletniki že obvladajo govorne strategije, tako da vedo o čem govoriti s kom in tudi kako. Govor prilagajajo potrebam komunikacije in se tudi drugače pogovarjajo z odraslimi kot s sovrstniki ali mlajšimi otroki (prav tam: 20).

starost	vokalizacija in govor	razumevanje in odgovori
1 mesec	Otrok veliko joka, cvili; producira nekaj samoglasnikov.	Nasmeh, upadanje splošne aktivnosti; ob močnih zvokih se preplaši in zdrzne.
3 meseci	Različen jok, za bolečino, lakoto, neugodje; upadanje časa, ki ga otrok prejoka; nekaj ponavljajočih glasov (ga, ga); gruljenje.	Vokalno gruljenje kot odgovor na pomirjajoče glasove; nekaj imitacijskih odgovorov na govor.
5 mesecev	Bebljanje; vokalne igre; mnogo ponavljajočih glasov; vsi samoglasniki; soglasniki m, k, g, b, p; glasen smeh.	Imitacijski odgovori na govor upadajo; obračanje in gledanje za glasom; prepoznavanje domačega, poznanega glasu; z vokali izraženo nezadovoljstvo, jeza.
7 mesecev	Različnost v bebljanju; glasu in ritmu, že naučenim glasovom doda d, t, n, v; govori- pogovarja se z igračami.	Pogostejše so geste kot del vokalizacijskih odgovorov na dražljaje; na glasove v okolju pogostejše odgovarja.

9 mesecev	Jok, s katerim želi vzbuditi pozornost; »mama«, »dada«, »baba« so del vokalnih iger, ne gre za asociacijo na osebo ali objekt.	Umikanje pred tujci, pogosto kombinirano z jekom; posnema ploskanje.
11 mesecev	V povprečju uporablja eno besedo pravilno; posnema glasove in pravilno število zlogov; malo joka.	Razume »ne, ne«; odgovarja na »pa, pa« in podobno z ustreznimi kretnjami.
1–2 leti	Več nerazumljivega žargona (spakedran jezik, žlobudranje); napredek v artikulaciji; pri dveh letih že poimenuje veliko predmetov; veliko eholalije (ponavljanja).	Pri dveh letih prepozna 150–300 besed; pravilno odgovarja na številne ukaze, kot so »sedi«, »pridi«, »daj mi to«...
2–3 leta	Poskuša z novimi glasovi, vendar artikulacija zaostaja za besednjakom; 50–57 % besed je razumljivih; pogosto izpušča zadnji soglasnik; žlobudranje počasi upada.	Prepozna množino; spol, pridevnike; razume sestavljene stavke.
3–4 leta	Razumljivost povedanega je blizu 100 %; pogosto pomanjkljiva artikulacija l in r.; uporablja 3–4 besede v stavkih; malo jih pri 4 letih uporablja množino.	Prepozna množino, spol, pridevnike; razume sestavljene stavke.
4–6 let	Sintaksa je ustrezna pri 6 letih; sestavi 5 do 6-besedne stavke; tekoč govor; lahko izraža časovne odnose; glas dobro modulira v konverzaciji.	Razume 2500–3000 besed; sledi navodilom, ki vsebujejo 3–4 aktivnosti; razume »če«, »zato« in »zakaj«.

Tabela 1: Razvoj otroškega govora (Marjanovič-Umek 1990: 29).

Tabela prikazuje faze razvoja otroškega govora in splošne značilnosti v posameznih obdobjih, seveda pa so med otroki individualne razlike, ki so odvisne od številnih dejavnikov.

2.2.5 Vloga konteksta

Pri kontekstu (povz. po Verschueren, 2000: 115) se moramo vprašati, s čim so jezik in jezikovne izbire medsebojno prilagodljivi. Kontekst, meni S. Kranjc (1999: 51), je včasih težko definirati. Raziskovalcu je dostopno neposredno fizično okolje, v katerem se odvija komunikacija in jezikovno izraženo sobesedilo, v katerega je vpeto govorno dejanje. Pri kontekstu je treba upoštevati tudi mentalni, socialni, fizični svet in časovno referenco, v okviru katere se odvija govorno dejanje (povz. po Verschueren, 2000). Vsi ti dejavniki (povz. po Kranjc, 1999: prav tam) vplivajo na govorca. Pri interpretaciji in opisu in opisu nekega govornega dejanja je torej potrebno upoštevati okoliščine in sobesedilo, to pa imenujemo kontekst. Kontekst je tisti del sveta predmetov in vedenj, ki je pomemben za govorca in sposobnost jezikovne performance (Ochs, 1979, povz po Kranjc, 1999). Ni ga mogoče neposredno zaznati, lahko ga povzamemo iz izkušnje. Tako mora raziskovalec beležiti tudi okoliščine, v katerih zbira gradivo in sobesedilo, ki je bodisi jezikovno ali nejezikovno. Otroški govor ponuja mnogo informacij o tem, kako pomemben je kontekst pri raziskovanju jezikovne zmožnosti. Zgodnjega otroškega govora skoraj ni mogoče razumeti brez opisa konteksta, nujen je tudi za razumevanje pogovora, to je sporazumevalnega sredstva, ki se pojavi pred govorom. Razvojnopragsmatična študija dokumentira, kako in kdaj se razvijajo komunikacijske zmožnosti ter njihov odnos z učenjem posebnih morfosintaktičnih oblik (Kranjc, 1999: prav tam).

2.2.6 Otrok v vrtcu in v vrstniški skupini

Poleg družinskega okolja (povz. po Marjanovič-Umek idr., 2006: 59–63) je za razvoj otrokovega govora pomemben kontekst tudi vrtec⁴. Različne dejavnosti, prostor, po katerem se otroci lahko gibljejo, pravila v zvezi z govornim izražanjem ter govorni položaji z odraslimi in vrstniki vplivajo na razvoj jezika. Na razvoj govora seveda vplivajo tudi drugi zunanji dejavniki, kot so družinsko okolje, socialno-ekonomski dejavniki družine, otrokov spol in genetski dejavniki. Kakovost vrtca je dejavnik, ki zmanjša razlike v govorni kompetentnosti otrok različno izobraženih staršev. Tako ima vrtec kompenzacijsko funkcijo. Zgodnja vključitev v vrtec je pozitivna za tiste malčke, ki prihajajo iz družin, katerih starši

⁴ »Zlasti po drugem, tretjem letu so vrstniki zelo pomembni ne le za otrokov socialni, temveč tudi govorni razvoj. Otrok rad posnema vedenje in govor drugih otrok, z njimi želi komunicirati, zato se trudi, da bi bil njegov govor razumljiv (Marjanovič – Umek idr., 2006: 59).«

imajo nižjo izobrazbo in/ali manj spodbudno družinsko okolje. Prav tako pa na razvoj govorne kompetentnosti vpliva tudi vrstniška skupina. Spontana igra otroka spodbuja k rabi različnih izjav. Otroci se dogovarjajo o temi igre, si delijo vloge, določajo pravila igre ... Tako uporabljajo govor v domišljjski funkciji. Vrstniška skupina predstavlja pomemben kontekst za razvoj jezika.

2.2.7 Jezik v vrtcu

V Kurikulu za vrtce (1999: 18–23) je seveda tudi poglavje, namenjeno jeziku. V njem je zapisano, da je predšolsko obdobje najpomembnejše za razvoj jezika, zato vključuje široko polje komunikacije z odraslimi in otroki. Jezikovne dejavnosti so povezane s fonološko, morfološko, skladenjsko-pomensko (in pragmatično) ravnilo, razvoj jezika pa je naravno vpleten v vsa področja dejavnosti. Otroci se jezika učijo ob poslušanju vsakdanjih pogovorov in pripovedovanju literarnih besedil, s pripovedovanjem, opisovanjem, izmišljanju zgodbic in pesmic, ob izštevankah, rimah, šaljkah ... Globalni cilji so, da se mora spodbujati poslušanje, razumevanje in doživljanje jezika in tudi spodbujati jezikovno zmožnost (artikulacija, besednjak, besedila, komunikacija ...). Otrok v vsakdanji komunikaciji posluša jezik in je vključen v komunikacijske procese z otroki in odraslimi (neverbalna in verbalna komunikacija, kultura komunikacije, stili komunikacije, vljudnost). Predvidena je tudi jezikovna zmožnost v različnih funkcijah in položajih ob vsakdanjih dejavnostih in v različnih socialnih situacijah. Vloga vzgojiteljice je, da otrokom nudi možnost poslušanja različnih oblik sporočanja med odraslimi in spodbuja otroka pri komunikaciji in razširja njegove izreke. Vidimo, da je jezikovni razvoj vključen v vsa področja dejavnosti, ki se odvijajo v vrtcu. Pri jezikovnih ciljih je omenjeno tudi izražanje vljudnosti. Tako lahko pričakujemo, da bo na to pozorna tudi vzgojiteljica v vrtcu, ki bo pri otrocih spodbujala tovrstno komunikacijo.

Po L. Marjanovič-Umek idr. (2006: 133–135) ima vzgojiteljica v vrtcu pomembno vlogo pri razvijanju govora predšolskega otroka. Jezi je seveda tudi sredstvo vzgajanja, vzgojiteljica v vrtcu pojasnjuje, opisuje in spodbuja razumevanje. Vzgojiteljica mora biti pripravljena razpravljati z otroki in jim tudi dovoliti izraziti svoje mnenje. Kazati mora zanimanje za to, kar so povedali in pohvaliti njihov govor. Otrok v vrtcu razvija govor v različnih govornih situacijah ter tako širi svoj besednjak in usvaja slovnico jezika. Ker je vzgojiteljica odrasla

oseba, in kot taka močno vpliva na otroka, mora biti pozorna na svoj govor, ker le-ta močno vpliva tudi na govor otrok. Vse to lahko vzgojiteljica doseže s premišljenim in aktivnim načrtovanjem vsakdanjega dela v skupini. Jezik je tako segment, ki se prepleta z vsemi drugimi področji, opredeljenimi v Kurikulu za vrtce. Vzgojiteljica otrokom daje navodila, sprašuje in odgovarja, opisuje, diskutira, izmenjuje ideje, vrednoti, preverja razumevanje otrok, postavlja hipoteze, sodeluje, prepričuje, načrtuje, prosi, preoblikuje povedano⁵, izraža svoje mnenje, pripoveduje in posluša zgodbe otrok ... Sporazumevalna zmožnost se tako razvija s primerom govora odraslih in z izbiro tem pogovorov. Prav tako so zelo pomembne otroške knjige, slikanice, revije in časopisi, ki naj bi bili otrokom v vrtcu vedno na voljo. Vzgojiteljica mora otroke postaviti v različne govorne položaje, ki potekajo tudi izven vrtca, tako da otroke pelje na primer v gledališče, knjižnico in podobno. Otroci v vseh teh situacijah opazujejo jezik in ga drugič uporabijo tudi sami. Tako se učijo različnih jezikovnih sredstev in primernosti njihove rabe. Otroci morajo biti postavljeni v različne govorne položaje z odraslimi osebami in svojimi vrstniki. Tako se naučijo pravil o tem, kdaj, kje, s kom, o čem, zakaj in kako govoriti.

2.3 Pragmatične prvine

2.3.1 Značilnosti govorjenega diskurza

Diskurz je jezikovna enota, večja kot poved, konverzacija (tudi dialog, pogovor) pa vrsta diskurza, v katerem sodelujeta najmanj dve osebi (Weinrich, 1993, povz. po Kranjc, 1999: 61). Govorjeni diskurz se razlikuje od zapisanih besedil (Gruden, 1975; Jakobson, 1989, povz. po Kranjc, 1999: 59). Zanj sta značilni dve glavni načeli, in sicer menjavanje vlog in sodelovanje med govorci. Poslušalec (in hkrati soudeleženec) prav tako sodeluje v komunikacijskem procesu, ker se vloge udeležencev nenehno menjujejo. Govorec od njega pričakuje povratno informacijo, ki je izražena z jezikovnimi in nejezikovnimi sredstvi. Za govorjeni jezik je najznačilnejši dialog. V njem se stalno izmenjujejo informacije.

⁵ To je za posredno in vljudno izražanje še posebej pomembno.

Rezultat govornega dejanja (Pogorelec, 1988/1989; Karlík- Grepl, 1986; povz po Kranjc, 1999: 43), so izreki, ki jih tvori stvarna vsebina in komunikacijska funkcija. Tvorjeni so v konkretnem komunikacijskem položaju. Komunikacijsko situacijo tvorijo udeleženci, razmerja med udeleženci in njihovo védenje o svetu, govorčeve predpostavke o naslovniku ter navzočnost oziroma nenavzočnost predmetov, o katerih se govori, naslovnika in jezikovnega konteksta.

Govorno dejanje (prav tam) je v celoti uresničeno, izrek pa smiseln, če se simultano odvijata propozicijsko dejanje in dejanje govorčeve komunikacijske namere. Propozicijsko dejanje sestavljata referenčno in predikacijsko dejanje. Pri referenčnem dejanju gre za uporabo jezikovnih sredstev, možnost izražanja pojavov, stvari v nepredikatni funkciji, za označevanje zunajjezikovne resničnosti. Jezikovna resničnost je tekst, besedilo. Jezikovna resničnost deluje podobno kot zunajjezikovna. Izrazi, s katerimi se kaže na to resničnost, imajo referenčno funkcijo. Če je izrek vzet iz besedila in položaja, nima prave reference

V otroškem govoru (prav tam: 62) lahko opazujemo različne vrste pogovorov (med otroki, med otroki in odraslimi, med otrokom in odraslim). Pri definiciji pogovora moramo torej upoštevati tako sociolingvistične kot pragmatične danosti in načela; njegove lastnosti so namreč odvisne tako od javnosti oziroma zasebnosti komunikacije kot od socialne razdalje med govorcema ter njunega statusa in vloge v družbi, torej od tega, ali se javna ali zasebna komunikacija odvija v formalnem ali neformalnem govornem položaju. Formalnost govornega položaja opredeljuje institucija. Če gre za vodeni pogovor, je lahko voditelj otrok ali odrasla oseba (prav tam: 63).

»Da bi govorec uvedel novo temo pogovora, mora slediti štirim korakom:

- Govorec si mora zagotoviti pozornost poslušalca.
- Govorec mora jasno artikulirati svoj izrek.
- Govorec mora poslušalcu zagotoviti dovolj informacij, da ta lahko identificira predmet, vključen v temo pogovora.
- Govorec mora poslušalcu zagotoviti dovolj informacij, da ta lahko rekonstruira pomenske odnose med referenti v temi pogovora.« (prav tam.)

Pozornost otrok pridobiva z jezikovnimi in nejezikovnimi sredstvi (cukanje za rokav, gestikuliranje ...). Jezikovna in nejezikovna sredstva se dopolnjujejo tudi v naslednjih korakih (prav tam).

2.3.2 Funkcijske sestavine zahteve

»Izreke lahko razdelimo na naslednje funkcijske sestavine:

- **jedro zahteve**, ki je lahko modificirano z notranjimi modifikatorji, to je ojačevalci in šibilci;
- **dopolnila**, ki so pred jedrom ali pa mu sledijo;
- **pozivniki**, ki so na začetku zahteve in imajo vlogo pridobitve naslovnikove pozornosti (Kunst-Gnamuš idr., 1997: 24).«

Samo jedro zahteve je obvezna sestavina zahteve, medtem ko so notranji modifikatorji, dopolnila in pozivniki neobvezni (prav tam).

Jedro zahteve je najmanjša enota, z njo lahko izrazimo zahtevo in tudi najpomembnejši del te zahteve. Zahteve je lahko tudi večjedrna: *Počisti kuhinjo. Pospravi to nesnago* (prav tam).

Modifikatorji jedra spreminjajo prisilnost zahteve, in sicer: šibilci zmanjšujejo prisilnost zahteve, ojačevalci jo povečujejo (prav tam).

Šibilci (prav tam) se delijo na več funkcijskih vrst:

- **zaznamovalec vlnudnosti**, npr. s prosim ali misliš: *Ali misliš/se ti zdi, da bom lahko predstavila svojo seminarsko nalogo že naslednji teden?*; *Pospravi kuhinjo, prosim.*;
- **pomanjševalec**: *Ali lahko malce počistiš kuhinjo?*;
- **raba pogojnika**, ki ima vlogo šibitve prisilnosti zahteve, kadar ga lahko nadomestimo s povedno obliko: *Prosil bi te, da mi posodiš zapiske.*;
- **zaznamovalec osebnega stališča**, s katerim sporočevalec izrazi svoje mnenje: *Mislim, da stanujemo v isti ulici. Sprašujem se, če bi vi lahko predstavili svoj seminar teden*

dni prej. Žal mi je, toda seminar boste morali predstaviti že naslednjo uro. Žal/Na žalost boste morali pripraviti seminar že naslednjo uro.;

- prislov, s katerim se sporočevalec izogne natančni propoziciji pri oblikovanju zahteve: *Bi lahko nekako pospravil to nesnago? Jaz bi se nekako, hm, rad peljal z vami domov?*
- »prilizovalec« nima neposredne pomenske povezave z zahtevo; z njegovo pomočjo sporočevalec z naslovnikom vzpostavi zaupanje, harmonijo, ki jo je/bo načela izražena zahteva: *Veste, rad bi, da predstavite svoj seminar teden dni prej.;*
- blažilec: sporočevalec uporabi propozicijske modifikatorje, da zmanjša prisilnost zahteve: *Ali lahko mogoče/morda počistiš kuhinjo?;*
- spodbujevalec je prvina, s katero se sporočevalec obrača k naslovniku in njegovemu dobronamernemu sprejemanju zahteve; njegova vloga je, da pripravi naslovnika, da se odzove; vedno je na koncu (jedra) zahteve, največkrat kot dopolnilo: *Počisti kuhinjo, a boš?.*

Ojačevalci (prav tam: 25) so:

- mašilo: *Zakaj ne počistiš te presnete umazanije?;*
- časovni ojačevalec: *Takoj umaknite svoj avto.;*
- krepilec, ki ga sporočevalec rabi za to, da ojača prvine propozicije: *Kuhinja je zelo umazana.;*
- zaznamovalec zavezanosti je modifikator, s katerim sporočevalec pokaže svojo zavezanost dejanskemu stanju, izraženemu v propoziciji: *Prepričan sem, da nimate nič proti predstavitvi seminarja že naslednji teden.;*
- ekspresivni: *Počisti to svinjarijo.;*
- ponovitev zahteve: *Pojdi! Pusti me na miru.;*
- zaznamovalec odločenosti: *Povedal sem svoje in pika.;*
- deiktični izraz v slabšalni vlogi: *Počisti to umazanijo (tukaj).;*
- poudarni dodatek: *Pojdi in počisti kuhinjo. Daj, počisti kuhinjo.;*
- grafični ali glasovni poudarek; podčrtovanje, raba klicajev v pisavi, v govoru odmor, poudarki, intonacija za doseganje dramatičnega učinka in večje teže povedanega oz. zapisanega: *Misliš, da bom jaz počistil kuhinjo? Ti jo boš!!!*

Dopolnila (prav tam) so pred jedrom zahteve ali mu sledijo in zahtevo bodisi ublažijo (olajševalna dopolnila), bodisi jo ojačajo (otežilna dopolnila).

Olajševalna dopolnila so:

- utemeljitev, s katero sporočevalec poda razlog, utemeljitev svoje zahteve oz. jo upraviči: *Ti imaš dobre zapiske. (Mi jih prosim posodiš?);*
- obljuba nagrade: *Mi posodiš zapiske, prosim? Plačam kavico.;*
- pripravljalni stavek, s katerim sporočevalec (a) vpraša naslovnika po njegovi zmožnosti, da izpolni zahtevo: *Rad bi vas nekaj vprašal ...; Ali ne stanujete v isti ulici kot jaz ...;* (b) prosi naslovnika za dovoljenje, da lahko postavi zahtevo, brez vsebine zahteve: *Vas lahko nekaj prosim?;*
- pridobitev privolitve, s katero sporočevalec preveri možno zavrnitev, preden izreče zahtevo; naslovnika poskuša obvezati, da bo izpolnil zahtevo, še preden mu pove, kaj od njega zahteva; jedro zahteve neposredno sledi ali pa šele, ko naslovnik odgovori na sporočevalčevo vprašanje: *Mi narediš/napraviš uslugo?;*
- zmanjševalec obremenitve, s katerim poskuša sporočevalec zmanjšati obremenitev, ki jo z zahtevo nalaga naslovniku: *Me lahko peljete domov? Seveda samo, če imate še kaj prostora.*

Otežilna dopolnila so:

- grožnja: *Umaknite avto ali pa vam bom zataknil listek za brisalce.;*
- žalitev: *Kuhinja za teboj vedno ostane svinjak, pospravi jo!*
- moraliziranje: *Če si imela zabavo, je tvoja dolžnost, da tudi pospraviš za seboj.*

Konvencionalna govorna dejanja (Blum-Kulka, 1988, povz. po Kunst-Gnamuš idr., 1997: 30) so v številnih jezikih najpogostejše uporabljena govorna dejanja, vendar univerzalne nagnjenosti h konvencionalno posrednemu izražanju ni mogoče pojasniti s konvencijo oblik, temveč s konvencijo sredstev: univerzalna je pragmatična lastnost, da govorci vprašujejo po pripravljalnem pogoju za dejanje, to je možnosti/zmožnosti/voljni pripravljenosti, ne pa oblika, s katero je vprašanje izraženo; ta je v razmerju do sredstva drugotna: jeziki, ki uporabljajo univerzalna sredstva, ne uporabljajo nujno tudi istovetnih oblik njihovega izražanja.

Izrek kot *Ali mi lahko podate sol?* – *Ali lahko dvignete roko?* sporočajo dvoje pomenov, in sicer dobnesednega (kot vprašanje) in posrednega (zahteva). Tako se pojavi vprašanje, katera ilokucija⁶ je prvotna – vprašanje ali zahteva. Danemu izreku lahko pripišemo dva konteksta: (1) kontekst neposredne ilokucije, to je vprašanja (zdravnik bolnika vpraša, ali lahko premika poškodovani roko), in (2) kontekst posredne ilokucije, to je zahteve (zdravnik od bolnika zahteva, naj dvigne roko, da mu bo previl rano). To imenujemo **pragmatična dvojnost** (pragmatic duality). Značilna je za posredna govorna dejanja. Druga vrsta so namigi, ki so *pragmatično nedoločljivi*, na primer *Soba je v velikem neredu*. Mesto pragmatičnega dvoumja ni kontekst, temveč prepoznavna govorčeve namere: izrek je mogoče razumeti kot opravičilo zaradi nereda, kot očitek najstniku, ker ima sobo v velikem neredu, ali kot opazko o dejanskem stanju (prav tam: 31).

Izbira strategije je v vseh jezikih odvisna od okoliščin izrekanja in sociopragmatičnih dejavnikov, to je stopnje sporočevalčeve pravice izreči zahtevo, njegove ocene naslovnikove privolitve v dejanje in težavnosti izrekanja, naslovnikove obveze opraviti dejanje, razdalje med udeležencema in relativne premoči sporočevalca nad naslovnikom. Slovenci v primerjavi z govorniki drugih jezikov zahteve opazno pogostejše izrekajo z namigi, manj pogosto pa v obliki konvencionalne posrednosti. Ta strategija je najbolj vpljudna, a hkrati pragmatično prosojna, saj jo interpretiramo po načelu pragmatične dvojnosti (prav tam: 42).

⁶ Lokucijsko, ilokucijsko in perlokucijsko dejanje:

Avstinovo temeljno vprašanje (Avstin 1990: 97, povz. po Zadravec -Pešec, 1994: 27) se glasi: »/.../ koliko smislov je v tem, da je reči kaj napraviti kaj, ali da napravimo kaj, ko rečemo kaj, ali da napravimo kaj celo tako, da rečemo kaj?«

Austin je ločil:

- lokucijsko dejanje (fonetično, fatično in retično), ki ima pomen;
- ilokucijsko dejanje, ki ima v tem, da nekaj rečemo, določeno silo;
- perlokucijsko dejanje, ki je s tem, da nekaj rečemo, doseganje določenih učinkov.

2.3.3 Posrednost in vljudnost v govoru

»Teorija posrednosti je drugi člen teorije govorne dejavnosti; šele obe skupaj pojasnjujeta prehod od dobesednega pomena izreka k sporočenemu pomenu oziroma od pomena izreka h govornemu dejanju z izrekom. Dejanje lahko opravimo na dva temeljna načina, neposredno z eksplicitnim performativom ali posredno:

Prosim/zahtevam, če/da mi podaš sol.

Ali mi lahko podaš sol?

Z izrekom (1) dejanje – prošnjo ali zahtevo – opravljamo neposredno, izrek (2) pa je mogoče razumeti na dva načina in mu zato po Searlu prisoditi dve ilokucijski sili: drugotna ilokucija je vprašanje po zmožnosti, ki je sestavina izrečenega, prvotna ilokucija je prošnje oziroma zahteva naslovniku, naj poda sol. Drugotna, v pomenu vsebovana ilokucija je po Searlu sredstvo za opravljanje prvotne, to je ilokucijskega dejanja zahteve, čeprav slednja ni izražena eksplicitno in o njej samo sklepamo (Kunst-Gnamuš idr., 1997: 7).«

Razmerje (Kunst-Gnamuš 1991: 156) med obliko zahteve in vljudnostjo je praviloma tako, da so neposredno izražene zahteve ocenjene kot manj vljudne, posredne pa kot bolj vljudne. Iz tega potem tudi sledi, da je posrednost interpretativna prednost. Posredno lahko izražamo tudi svarila, na primer, če rečemo *Na polju je bik*, tega ne izrečemo zaradi opisa dejanskega stanja, temveč da bi nekoga posvarili pred nevarnostjo, ki preži nanj, v primeru, da pojde na polje. Prav tako lahko posredno izražamo prošnje, grožnje, zahteve, obljube, pohvale, poklone, žalitve. Če mati reče otroku *Oče se bo kmalu vrnil*, lahko ta izrek razume kot grožnjo, vendar le v primeru, ko nagaja mami in se očeta tudi boji; kot obljubo, če se njegove vrnitve veseli; kot odgovor na vprašanje, če po njegovi vrnitvi sprašuje.

Za uspešno komunikacijo med govorniki je treba upoštevati načelo sodelovanja. Po Leeehevem mnenju (povz. po Zadravec-Pešec, 1994: 43) je le-to treba razširiti z vljudnostnim načelom. Vljudnost ima višjo regulativno vlogo kot sodelovanje, ker vzdržuje prijateljsko razmerje in socialno ravnotežje. Sodelovanje na drugi strani prispeva samo k predpostavljenim ilokucijskim ciljem. Primer: Če nisi vljuden do sosedu, bo komunikacija zamrla in si ne boš mogel še nadalje izposojati kosilnice. Tako vidimo, da je vljudnost v govoru pomembna.

Včasih vljudnost celo preseže najpomembnejše načelo kakovosti in je opravičilo ljudem, ki izrečejo nedolžno laž. To velja le za absolutno absolutno vljudnost (Leech se je zavedal nevarnosti, ki spremlja izraz vljudnost). Tako je Leech le-to ponazoril z lestvico, ki ima pozitivni in negativni pol. Določene ilokucije so po njegovem mnenju povezane z nevljudnostjo (na primer ukazi), druge pa ravno obratno (na primer prošnje), z vljudnostjo. Za vljudnost je značilna tudi nesimetričnost: kar je vljudno do naslovnika ali nekoga tretjega, bo nevljudno do sporočevalca, in obratno.

Teorija govornih dejanj in posrednosti izhaja iz vsakdanjega sporazumevanja, pozornost je usmerjena na teorijo namere, predmet proučevanja pa je praktično sporazumevalni jezik. To področje so raziskovali Grice, Searle s teorijo govornih dejanj (pojasnjuje tudi posredna govorna dejanja in razliko med pomenom stavka in sporočenim namenom), Recanati s teorijo neposrednega nanašanja ter Levinson, Brown (1992) in Bloom-Kulka (1987) s teorijo vljudnosti (ti poudarjajo pomen posrednosti kot vljudnostne strategije) (Kunst-Gnamuš idr, 1997: 9).

Grice utemeljuje (prav tam: 11) posrednost na normativnih izhodiščih, to je predpostavki sporazumevalnega sodelovanja in pripadajočih maksimah ter posrednost opiše kot njihovo navidezno kršitev, ki spodbudi pogovorno sklepanje. Searle pravi, da pogovorno sklepanje zahteva, da izhajamo iz dobresednega pomena in tako ugotovimo, kaj je prvotna ilokucijska namera. Poznati moramo informacijsko ozadje, ki je skupno udeležencem, pogoje za opravljanje govornih dejanj in Griceova načela pogovornega sklepanja. Najprej mora naslovnik ugotoviti, če je izrek mišljen posredno in zato prvotna ilokucija ni sestavina pomena. Ko sklepamo, se opremo na splošna načela sporazumevanja in kontekstualno ozadje. Prav tako se opremo na konstitutivne pogoje, značilne za opravljanje posameznih govornih dejanj, in presodimo, s katerim izmed konstitutivnih pogojev (pripravljalni, iskrenostni, propozicijsko-vsebinski, bistveni) se izrek povezuje.

Posrednost naj bi izražala vljudnost, tako Searle prikaže posredno izrekanje zahtev in zavrnitev ponudb oziroma povabil. To so:

- »povedi, ki se nanašajo na naslovnikovo zmožnost storiti dejanje (ali lahko, zmorete);

- povedi, ki se nanašajo na sporočevalčevo željo (želim, rad bi);
- povedi, ki se nanašajo na proposicijsko vsebino dejanja (Ali bi stopili z moje noge?);
- povedi, ki se nanašajo na naslovnikovo željo ali voljo storiti dejanje (ali hočete);
- povedi, ki se nanašajo na razloge za dejanje (Ali ne bi bilo bolje, da bi odšli?);
- povedi, v katerih je katera izmed sestavin vložena v drugo (Ali bi bilo preveč, če bi te prosil, da bi bil morebiti manj hrupen?) (prav tam).«

Vse to poveže s konstitutivnimi pravili oziroma pogoji za izražanje zahtev in oblikuje posplošena načela za izražanje posrednih govornih dejanj:

- »posplošitev 1: S lahko izrazi posredno zahtevo (ali drugi direktiv), tako da vpraša ali zatrdi, ali/da obstaja pripravljalni pogoj, ki se nanaša na naslovnikovo zmožnost, storiti dejanje D;
- posplošitev 2: S lahko izrazi posredno dejanje, tako da vpraša ali zatrdi, ali/da obstaja proposicijsko-vsebinski pogoj.
- posplošitev 3: S lahko opravi posredno zahtevo, tako da zatrdi, da obstaja iskrenostni pogoj, a ne vpraša, ali obstaja.
- posplošitev 4: S lahko opravi zahtevo, tako da zatrdi ali vpraša n po dobrih ali prevladujočih razlogih za dejanje, razen če je razlog S-jeva želja itn. Storit dejanje D, ko lahko samo vpraša, ali N želi itn. storiti dejanje D (prav tam: 12).«

Posredne oblike za opravljanja zahtev izpelje iz konstitutivnih pogojev oziroma pravil za opravljanje zahteve. Prav tako utemeljuje, da velelna ilokucijska sila ni konstitutivna sestavina posrednega izrekanja zahtev, ker je mogoče posredno obliko postaviti v protivno razmerje z eksplicitno ilokucijsko silo, ne da bi bil izrek pomensko protisloven: *Rad bi, da bi to storil zame, Bill, vendar tega od tebe ne zahtevam, ti ne ukazujem*. Posredni izreki so dvoilokucijski, kar se kaže s tem, da se je na njih mogoče odzvati na podlagi dobesečnega (in prvotne ilokucijske sile) ali posrednega pomena (drugotne ilokucijske sile). To je **pragmatična dvojnost**, poznamo pa tudi pragmatično nedoločljivost, ko lahko izreku v istih okoliščinah prisodimo več ilokucijskih sil. Searle posredna govorna dejanja pojasnjuje v okviru teorije splošnih govornih dejanj, s konstitutivnimi pogoji, kateri tvorijo okvir govorne dejavnosti. Ko izrazimo samo eno konstitutivno razsežnost govornega dejanja in iz le-te sklepamo o vrsti govornega dejanja, govorimo o posrednem govornem dejanju. Loči različne

kategorije posrednosti: posrednost, ki se povezuje z iskrenostnim pogojem (sporočevalčevo željo), posrednost, ki se nanaša na propozicijsko vsebino dejanja, posrednost, ki se nanaša na pripravljalni pogoj (naslovnikovo zmožnost ali pripravljenost za dejanje) in posrednost, ki je povezana z razlogi za dejanje ali proti njemu (prav tam).

Tudi Recanati (1993, prav tam: 14) obravnava posrednost. Razlikuje med pomenom stavka kot abstraktno lingvistično zgradbo in propozicijo kot tisto izrazno zgradbo, kateri je mogoče prisoditi resnično vrednost. Stavek vsebuje tudi zaznamovalce, ki njegov pomen povežejo z okoliščinami izrekanja in omogočajo zraven propozicije v stavku določiti še stavku vnanjo propozicijo. Izrečeno je sestavljeno iz stavčnega pomena, iz njega izpeljanih konvencionalnih implikacij in tistih kontekstualnih sestavin, ki sestavljajo propozicijo. Tako se sprašuje, kje je meja me kontekstualnimi podatki, ki jih štejemo za sestavino propozicije, in tistimi, ki omogočajo pogovorno implikacijo? Ali je propozicija sestavina izrečenega ali pogovornega sklepa?

Poznamo pa tudi pozitivno in negativno vljudnost (Lewinson, Brown, 1992: 101). Mogoče je glavna razlika med vsakodnevnim intimnim govorom in pozitivno vljudnostjo le v tem, da pri pozitivni vljudnosti uporabljamo pretiravanje. Lahko bi rekli, da je pozitivna vljudnost nekakšen vzpodbujevalnik, ki nakazuje, da se želi sporočevalec približati naslovniku. Obratno pa deluje negativna vljudnost, ko želi sporočevalec v odnosu do naslovnika vzpostaviti nekakšno socialno pregrado. Strategije, ki jih uporabljamo pri pozitivni vljudnosti, so naslednje (prav tam: 103–129):

- prva strategije je ta, v kateri sporočevalec opazi, je pozoren na spremembe pri naslovniku, opazi njegovo lastnino in predvideva, da naslovnik želi, da sporočevalec to opazi in pohvali (na primer *Moraš biti lačen, dolgo je že od zajtrka. Bi imel kosilo?* ali *Kakšna čudovita vaza! Kje si jo kupila?*);
- druga strategija je pretiravanje, ki ga sporočevalec uporabi, ko kaže interes do nečesa, kar ima naslovnik, kaj odobrava ali kaže simpatijo do naslovnika (na primer *Kakšen fantastičen vrt imaš!*; *Kako neverjetno!*). Vse to sporočevalec kaže s poudarjeno intonacijo, naglasom ali kakšnim drugim prozodičnim sredstvom;

- pri tretji strategiji sporočevalec skuša okrepiti interes naslovnika tako, da splete dobro zgodbo (na primer *Prišla sem po stopnicah in kaj misliš, da sem videla? – vsepovsod velik nered, telefon je ležal na tleh in oblačila so bila razmetana po celi sobi ...*);
- četrta strategija predvideva uporabo narečja, žargona, slenga ... (na primer *Pridi sem, prijatelj (srček, kolega ...)*; *Ljubica, pomagaj mi nesti ta kovček.*);
- iskanje strinjanja je strategija, pri kateri sporočevalec išče načine, poti, ki vodijo do naslovnikovega strinjanja z njim. To lahko sporočevalec stori tako, da izbira »varne teme« in tako zadovolji naslovnikovo željo po tem, da ima prav. Bolj ko sporočevalec pozna naslovnika, lažja je zanj izbira takšne teme;
- pri šesti strategiji se sporočevalec izogiba konfliktu. Tudi če se z naslovnikom ne strinja, to skuša prikriti (na primer, da namesto jasnega *ne* reče *da, ampak ...*);
- pri sedmi strategiji sporočevalec najprej nameni nekaj časa za pogovor z naslovnikom, na primer s preprostim kramljanjem o neki čisto nepomembni temi. To je strategija, ki jo uporabljamo, ko na primer izrazimo neko zahtevo, željo, želimo, da nam naslovnik stori kakšno uslugo, in na ta način te omilimo;
- osma strategija so šale;
- pri deveti strategiji sporočevalec oblikuje vsebino tako, da tisto, kar želi, vpne v naslovnikovo željo (na primer *Glej, vem, da želiš avto nazaj do petih, torej se moram odpraviti, ne?*);
- deseta strategija so ponudbe in obljube, četudi so lažne, kažejo sporočevalčevo dobro namero in zadovoljijo naslovnika;
- pri enajsti strategiji gre za optimistični pristop sporočevalca, ki s tem upa na pozitivni izid pri naslovniku (na primer *Jutri mi boš posodil kosilnico, (upam, ne?, predvidevam.)*);
- dvanajsta strategija je vključitev obeh, sporočevalca in naslovnika, čeprav mislimo ali nase ali na naslovnika (na primer *Ustaviva se in nekaj pojejva* (jaz želim jesti, ustaviva se);
pri trinajsti strategiji gre za to, da sporočevalec sprašuje po vzrokih in tako vključi naslovnika (na primer *Zakaj ne gremo na obalo?*; *Zakaj mi ne bi posodil kože naslednji vikend?*);
- če se želimo izogniti kritiziranju in dvomom s strani naslovnika, izberemo štirinajsto strategijo (na primer, če rečemo: *Jaz sem zate prejšnji teden naredil X, zato boš ti zame sedaj naredil Y.*);

- kot zadnjo Lewinson in Brown navajata petnajsto strategijo, pri kateri se sporočevalec na naslovnika obrača s simpatijo, razumevanjem, sodelovanjem in darili (tako zadovolji naslovnikove potrebe, kot so potreba po sprejemanju, občudovanju, zanimanju zanj, razumevanju, poslušanju ...).

2.3.4 Pragmatične lestvice (po Leechu)

Razmerje med posrednostjo in vljudnostjo ter družbenimi cilji raziskuje že Leech (Kunst-Gnamuš 1991: 160). Za razlago vljudnosti je po njegovem mnenju pomembno razmerje med družbenimi in ilokucijskimi cilji.

To razmerje je lahko (prav tam):

- tekmovalno (ukazi, zahteve);
- družljivo (pozdrav, vabilo, čestitka);
- sodelovalno (trditve, poročila, navodila);
- konfliktno (graja, grožnja, obtožba).

Vljudnost (prav tam: 161) pride v poštev pri prvih dveh primerih, in sicer ima pri prvem vljudnost negativen značaj, saj hočemo naslovnika z zahtevo pripraviti do zelenega dejanja, zahteva pa ga od tega cilja odvrča, medtem ko ima v drugem primeru pozitiven učinek; v tretjem primeru je vljudnost docela nepomembna, v zadnjem primeru pa tako ali tako ne pride v poštev, saj ne moremo nekoga žaliti na vljuden način, ker je to protislovno ali vsaj ironično dejanje. Stopnja posrednosti naj bi bila v korelaciji s stopnjo, s katero je naslovniku dopuščeno, da zaželenega dejanja ne opravi (s stopnjo neobveznosti).

Obveznost ali neobveznost dejanja ni odvisna samo od oblike zahteve, temveč tudi od družbenih razmerij med sporočevalcem in naslovnikom, vendar pa obstajajo razmerja, ki so ne glede na obliko zahteve obvezujoča (starši - otrok, učitelj - učenec) (prav tam: 162).

»Lestvica strošek – korist

Pravzaprav obstajata dve lestvici za ocenjevanje izgube in koristi: na eni ocenjujemo izgubo ali korist, ki jo ima v nekem dejanju S (sporočevalec), na drugi N (naslovnik). Spreminjata se v nasprotju (če je koristno za S-a, ima N pri tem (vsaj) nekaj izgube), lahko pa tudi povsem neodvisno druga od druge. Razlikovanje nasprotja je včasih nepotrebno, ker pri določenih ilokucijah pozitivni položaj enega udeleženca (tistega, ki npr. ukazuje, zahteva) implicira negativni položaj drugega (tistega, ki mora ukaz, zahtevo izpolniti).

manj vljudno

strošek

Hitro skoči v trgovino.

Nesi smeti.

S Usedi se.

N

Odpočij si.

Vzemi dva kosa, enega za na pot.

bolj vljudno

korist«

(Zadravec-Pešec, 1994: 44).

»Lestvica izbirstnosti

Na pozitivni pol lestvice so uvrščene tiste ilokucije, pri katerih S dovoli N-u večjo količino proste izbire pri uresničevanju dejanja.

S: Pelji me domov.

Saj me ti lahko pelješ, kajne?

N: ?

Naslovnik se s težavo izmakne, ne da bi bil precej nevljuden, saj je pravzaprav že določen, da dejanje opravi.

S: Ali me lahko pelješ?

Če greš v isto smer, bi me lahko vzel zraven?

N: ?

Naslovnik ima več svobode pri izbiri svojega odgovora; lahko preprosto odgovori ja ali ne, reče, da nima več prostora zraven drugih sopotnikov, ali da se tokrat pelje še so svojega prijatelja, ki živi na drugem koncu mesta ali ... Skoraj noben odgovor ne more biti nevljuden (tudi če bi rekel, da ga bo peljal ob drugi priložnosti, da pa bi bil nocoj rad sam), ker S dopušča možnost zavrnitve.« (prav tam.)

Lestvica posrednosti (indirektnosti)

»Ilokucije so razvrščene glede na dolžino poti:

s stališča S-a glede na razdaljo med govornim dejanjem in izpolnitvijo tega govornega dejanja.

s stališča N-a glede na razdaljo med interpretacijo govornega dejanja in akcijo.

Praviloma so posredne vrste ilokucij bolj vljudne, hkrati pa je njihova sila tudi šibkejša. Za primer navajam isto propozicijsko vsebino (*Ti boš napisal novoletne voščilnice./ Hočem slišati.*) v vrsti posrednih ilokucij.

manj vljudno

neposredno

Napiši novoletne voščilnice.

Rada bi, da bi ti napisal ...

Boš ti napisal ...?

Bi hotel ti napisati ...?

Bi lahko ti napisal ...?

Bi morda lahko ti napisal ...?

S Bi si morda ti lahko vzel

N

nekaj časa za pisanje
novoletnih voščilnic?

Povej mi!

Rad bi slišal!

Bi mi povedal?

Bi mi lahko povedal?

Bi mi lahko zaupal?

bolj vljudno

posredno

(prav tam: 45).«

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 Raziskovalni problem

3.1.1 Raziskovalni cilji

Raziskovalni cilj se nanaša na uporabo posrednosti in vljudnosti v govoru petletnikov, raziskava pa bo usmerjena na komunikacijo v vrtcu, saj je opazovanje kakršnekoli jezikovne zmožnosti zelo zapleteno in bi bilo upoštevanje vseh parametrov, ki vplivajo na razvoj jezikovne zmožnosti, v diplomski nalogi neizvedljivo. Težišče naloge bo v opazovanju govorne zmožnosti petletnikov. Zanimalo me bo, v katerih položajih petletniki uporabljajo posredno in vljudno izražanje in če na njihov govor vpliva tudi komunikacija vzgojiteljice (in seveda tudi pomočnice, ki je prisotna v skupini). Opazovala bom sredstva, ki jih otroci uporabljajo za izražanje posrednosti in vljudnosti, saj je oboje mogoče izraziti na veliko število načinov. Tisto, kar me bo zanimalo, je tudi, kako se glede na položaj govorca spreminja uporaba obeh pragmatičnih veščin in koliko se petletniki pomena posrednosti in vljudnosti sploh zavedajo.

Način pridobivanja podatkov je snemanje govora otrok v spontanem govornem okolju, v kakršnem se otroci znajdejo vsak dan, zato je potrebno njihov govor posneti čim bolj diskretno, saj bi otroci lahko v okviru situacije (snemanje z diktafonom) govorili drugače kot sicer. Pridobljeno gradivo mora biti čim bolj naravno.

3.1.2 Hipoteze

Na podlagi posnetega gradiva bom potrdila ali ovrgla naslednje hipoteze:

1. Proučevala bom starejše otroke pred vstopom v šolo, zato predvidevam, da že imajo (delno) razvito sposobnost posrednega in vljudnega izražanja.
2. Otroci so v vrtcu v formalnem okolju, zato na njih vpliva tudi govor vzgojiteljice. Menim, da vzgojiteljica daje vzgled in spodbuja otroke k izražanju vljudnosti in posrednosti.
3. Predvidevam, da otroci v vrtcu posrednost in vljudnost bolj uporabljajo v formalnih govornih položajih kot pa v neformalnih (v komunikaciji otrok-otrok).
4. Predvidevam, da otroci uporabljajo manj zapletene zahteve in manj zapletene funkcijske sestavine posrednega in vljudnega izražanja.
5. Predvidevam, da se otroci že zavedajo pragmatične dvojnosti in jo tudi sami uporabljajo.

3.2 Metodologija

3.2.1 Raziskovalna metoda

Namen raziskave je ugotoviti, v kolikšni meri otroci uporabljajo posredni in vljudnostni govor v spontani govorni situaciji z vrstniki in vzgojiteljico v vrtcu. V vrtcu bom snemala s kamero, nato pa posneto gradivo prepisala. Snemala bom otroke zadnje skupine vrtca, tik pred vstopom v šolo, in sicer nekaj dni. V ta namen bom pridobila dovoljenja staršev. Posneti govor bom nato fonetično transkribirala.

V raziskavi bom uporabila etnografsko metodo, za katero je značilno opazovanje in raziskovanje. V vrtcu bom snemala nekaj dni in se ne bom neposredno vključevala v govor. Izbrala bom tiste govorne situacije, za katere predvidevam, da se bo v njih najprej pojavilo posredno in vljudno izražanje. Tako bom snemala med obroki, med vodenimi dejavnostmi z vzgojiteljico, nekaj časa pa bom namenila tudi otroški igri in njihovi medsebojni interakciji.

Slabost te metode je, da lahko prihaja do šumov pri snemanju, ki so tehnične narave ali pa prihajajo iz okolja. Ljudje, katerih govor snemamo, se lahko zaradi prisotnosti kamere tudi drugače obnašajo in komunicirajo, zato je treba paziti, da smo pri snemanju čim bolj neopazni. Od odstopanj od običajnega govora lahko seveda pride tako pri vzgojiteljicah kot pri otrocih. Otroci bodo seznanjeni le s tem, da se bo snemal njihov govor, ne bo pa jim znano, da se raziskujeta posrednost in vljudnost. Na ta način bo tudi manj odstopanj od običajne norme.

3.2.2 Raziskovalna skupina

Raziskavo sem izvedla v vrtcu Duplek, in sicer v zadnji skupini pred vstopom v šolo. Skupino Metulji sestavlja 21 otrok, skupina je heterogena, kar pomeni, da so v njej otroci stari od 4 - 6 let, pri dveh otokih je bilo šolanje tudi odloženo, tako da sta že dopolnila 7 let, ena deklica pa še ni dopolnila 5 let. Povprečna starost v skupini je 5, 66 let. Skupino sestavlja 17 deklic in 4 dečki. Vodi jih diplomirana vzgojiteljica Zvonka Pilinger, ki je vzgojiteljica že trideset let, s pomočjo pomočnice Simone Ferš.

št. deklic	%	pov. starost deklic	št. fantov	%	pov. starost fantov	pov. starost skupine
17	80, 95 %	5, 69 let	4	19, 05 %	5, 55 let	5, 66 let

Tabela 2: Statistični podatki otrok, zajetih v raziskavo: spol in starost.

3.3 Analiza posnetega gradiva

Gradivo bom analizirala tako, da bom skupaj obravnavala podobne govorne situacije, združila bom komunikacijo med obroki, nadalje med igro in vodenimi dejavnostmi. Opazovala bom komunikacijo otrok - otrok, otrok - vzgojiteljica, kot zadnjo pa bom pozornost namenila tudi pogovoru med vzgojiteljicama. Na koncu bo sledila primerjava med posameznimi govornimi situacijami in primerjava glede na udeležence v komunikaciji. Na podlagi dobljenih rezultatov bom v nadaljevanju potrdila ali zavrgla zastavljene hipoteze. Govor otrok in vzgojiteljic bom pragmatično analizirala, zanimalo me bo, v katerih situacijah in kako otroci uporabljajo posrednost in vljudnost, oziroma tudi, če so drug do drugega kdaj tudi nevljudni in je njihova komunikacija neposredna. Opazovala bom eksplicitne in implicitne prvine posrednega in vljudnega izražanja in poskušala ugotoviti, kdaj se le-te uporabljajo. Analiza bo poskušala podati ugotovitve, ki se nanašajo na skupini otrok, v kateri je bila izvedena raziskava, zato analiza ne bo splošna in vsekakor ne bo mogla posplošiti stanja na vso populacijo, vendar bo kljub temu dala vsaj približno sliko jezikovne zmožnosti pri petletnikih.

Označevanje govorcev: govorci so označeno enako kot v poglavju Priloge, kjer so izpisani posamezni primeri in bolj podrobno opisani tudi govorni položaji. Vzgojiteljica je označena z V, pomočnica s P, knjižničarka s K in študentka s Š. Otroci so označeni z O1 (O2 ...) glede na vrstni red v komunikaciji. Imena otrok niso zapisana, označena so s črkami A (B ...), če se navezujejo na osebe, ki niso neposredno vključene v pogovor, oziroma, če nisem izpisala nadaljnjega pogovora, kjer oseba govori, ker za mojo analizo ni bil relevanten.

3.3.1 Posrednost in vljudnost med obroki, analiza gradiva posnetega med zajtrkom in kosilom

Gradivo je bilo zbrano med obroki v vrtcu, in sicer med zajtrkom in kosilom. Otroci sedijo pri mizah, medtem ko jim vzgojiteljica in pomočnica razdeljujeta hrano. V času obrokov tako poteka komunikacija, ki je značilna za to vrsto situacije.

otrok - otrok	O1: <i>A ne! A ne tote! A ni iz one košare vzela, ampak je tam dol šla.</i>
---------------	---

		O1: <i>Kaj hitro je. Ti tak hitro ješ.</i> O1: <i>Prosim, daš eno servieto (reče deček rediteljici).</i> O1: <i>Na preprogo, na preprogo, vsak na preprogo (otroci se usedejo na preprogo, da pogledajo hrčka, deklica jih okrega, ker nekateri tega ne storijo), na preprogo.</i>
otrok	-	V: <i>Tole pa ravno ni vljudno, da odpiramo vrč. Prvič je vroči čaj, drugič pa to ni dovoljeno. Izvoli.</i> O1: <i>Hvala.</i> P: <i>O1, boš imel namazano pašteto? O2, ti tudi? ... Izvoli.</i> O1: <i>Hvala.</i> V: <i>Deklice, tukaj ste izjemno glasne in potem ne slišimo ostalih otrok. Trušč nastane, izredno glasne ste. Malo tišje se pogovarjajte pri mizici. Saj se slišite, ne?</i> V: <i>Metulji, želim vam dober tek!</i> Otroci: <i>Hvala, enako.</i> O1: <i>Prosim, še bi jedo, vlki kos mi daj.</i> V: <i>Mislim pa, da velikega koščka ni ... ali je kateri velik košček ...</i> V: <i>O1, O1!</i> O1: <i>Kaj?</i> V: <i>Prosim, če prideš k meni, pa boš šla dol pogledat v kuhinjo k Jasmini, če ima še kaj kumaric, pa nam jih prinesi. Izvoli.</i>
vzgojiteljica		

	O1: <i>Hvala.</i> P: <i>Kdo bo imel namazano?</i> O1: <i>Jaz!</i> V: <i>Kaj pa čarobna besedica? Koliko ti dam, samo enega?</i> V: <i>Izvoli rečeš vsakemu.</i> V: <i>Ni še bil dober tek, ni še bil dober tek ... Izvoli. In ko vam bom zaželela dober tek, vsi začnemo jest, ja?</i> V: <i>Torej dežurni uporabljate tudi vljudnostne izraze, rečete prosim, izvoli, mi pa odgovorimo hvala.</i> O1: <i>Vzgojiteljica!</i> P: <i>Prosim, malo počakaj ...</i> O1: <i>Zvonka, mi daš malonezo.</i> V: <i>Majonezo, ne malonezo.</i> O2: <i>Ne, ne bom.</i> V: <i>Hvala, ne bom, se reče.</i> O1: <i>Prosim, še bi majoneze.</i> V: <i>Lahko si greš sama vzeti. Odložiš jedilni pribor pa servietko in si greš sama vzeti.</i>
--	--

vzgojiteljica vzgojiteljica	- P: <i>Tukaj Zvonka pa najboljše, da vzameš (nerazločno)</i> V: <i>Aha, brisačo ...</i> P: <i>Zvonka, oprosti, da motim, ampak ona gospa A te čaka, tiste figurice je prinesla. Sem rekla, naj malo počaka v zbornici.</i> V: <i>Aha, dobro.</i>

Tabela 3: Izražanje posrednosti in vljudnosti med obroki v vrtcu.

Otroci med obroki dokaj dosledno uporabljajo vljudnostne izraze, primerne situaciji: prosim, hvala, izvoli, dober tek. Z besedo *prosim* je izražena želja, največkrat želijo otroci dobiti še več hrane. Vendar pa svoje želje izražajo tudi na manj vljuden način, na primer, ko vzgojiteljica vpraša, če kdo želi še več hrane, otrok zakliče *jaz!*. Vzgojiteljica v drugem primeru tudi opozori otroka na uporabo besede *prosim* (vpraša ga, kakšna je čarobna besedica). Tudi besede *hvala* otroci ne uporabijo vedno, deček tako odvrne *ne bom*, namesto *hvala*, *ne bom*, na kar ga vzgojiteljica tudi takoj opozori in popravi njegovo napako. Vljudnost pri obroku pa ne obsega samo besednega izražanja, pač pa tudi neverbalnega. Tako vzgojiteljica na začetku opozori otroka, ki je odpiral vrč in gledal, kaj je v njem, da to ni vljudno početje. Prav tako so otroci s strani vzgojiteljice opozorjeni, ko pri mizi povzročajo preveliki trušč: *Deklice, tukaj ste izjemno glasne in potem ne slišimo ostalih otrok. Trušč nastane, izredno glasne ste. Malo tišje se pogovarjajte pri mizici. Saj se slišite, ne?* Otroci se pri obrokih morejo držati tudi določenih pravil, preden vzgojiteljici ne rečeta *dober tek*, ne smejo jesti: *Ni še bil dober tek, ni še bil dober tek ... Izvoli. In ko vam bom zaželela dober tek, vsi začnemo jest, ja?* Obe vzgojiteljici sta v takšnih situacijah, kot je prehranjevanje, še posebej pozorni in otroke venomer opozarjata, učita jih konvencionalnih izrazov za izražanje vljudnosti. Otroci tako vljudnost uporabljajo tudi med seboj, na primer, ko otrok reče reditelju *prosim, mi daš eno servieto*. Po drugi strani pa so drug do drugega tudi posredni, deček reče sovrstniku *ti tak hitro ješ*. S tem mu želi povedati, da je njegov način uživanja hrane neprimeren, kar lahko razumemo tudi kot nevljudnost do sogovornika, saj namen ni povedati sogovorniku kako *jé*, ampak da je način, kako *jé*, neprimeren. Otrok sovrstniku posredno sporoči, da se tako ne *jé*. To je pragmatična dvojnost, vprašanje pa je, če se je otroka zavedata. Neposrednost se pri otrocih velikokrat izrazi, po končanem obroku deklica podi

sovrstnike stran od hrčka z besedami *na preprogo, na preprogo, vsak na preprogo*, s čimer izrazi nezadovoljstvo ob tem, ko se želijo otroci igrati z njenim hrčkom. Prav tako drug otrok opozori sovrstnika z velelnim stavkom *A, ne! A, ne tote!*, namesto, da bi izbral katero od vljudnostnih strategij, sovrstnika neposredno in glasno opozori, da je prekršil pravila, ki veljajo v vrtcu. Tako lahko opazimo, da so otroci v komunikaciji med seboj veliko bolj neposredni kot v odnosu do vzgojiteljic in prav tako manj vljudni.

Tudi pogovor med vzgojiteljicama je vljuden, pomočnica prekine vzgojiteljčin pogovor z otroki med kosilom in uporabi vljudnostno frazo *oprosti, da motim*. Vzgojiteljica odgovori *Aha, dobro.*, v tem primeru se pomočnici sicer ne zahvali, kljub temu pa izrazi odobravanje.

3.3.2 Posrednost in vljudnost otrok med igro

Otroci se vsak dan igrajo v igralnih koticčkih, večinoma so pri takšni igri samostojni, seveda pa njihovo igro velikokrat opazuje tudi vzgojiteljica. Pri igri otroci razvijajo medsebojne odnose in se v različnih situacijah skozi igro učijo tudi obnašanja in komunikacije za vse življenjske situacije.

otrok - otrok	O1: <i>Kaj, če za mladička eno zgradima, potem pa za Pikeca pa mucki.</i> O2: <i>To ni Pikec!</i> O1: <i>Dobro, oprost.</i> O1: <i>Ne, k mojim muckam ne bo segala!</i> O2: <i>Ja, bo!</i> O1: <i>Ne, od tu je dalje konec, pa do tja.</i> O2: <i>Kolko hočem, lahko naredim.</i> O1: <i>Pol pa ti bom jaz ruknila.</i> O1: <i>(čez nekaj časa). Ej, toto ne bi smela!</i> O1: <i>Moji dve mucki bota lahko mele strehico.</i>
---------------	---

	O2: <i>Ja, moj kužek pa je ne rabi.</i> O1: <i>Ja, pa bo potem moker, he.</i> O1: <i>Ej, punčke ti ne rabiš!</i> O2: <i>Ja, pa rabim!</i> O1: <i>No ...</i> V: <i>No, zakaj ne bi potrebovala punčke, O1? Hm?</i> O1: <i>Pa ne A, pa ne tak! Prvo moreš it punčko it dat sem, k meni, potem moreš dat Kikeca, potem pa kužka, da naj prek skoči. Ne, ne punčko ...</i> O1: <i>Lahko pa z mano sestavljaš.</i> V: <i>Ja, lahko pa O1 pomagaš.</i> O1: <i>Ja, ker te jaz tudi povabim zraven.</i> V: <i>Ti jo povabiš, da ti pomaga sestavljat?</i> O1: <i>Ja.</i> O1: <i>Na pi te iz tote. Zaj pa spat!</i> O1: <i>Joj igle, prosim, odstrani igle (drugi deklici ob gledanju knjige)!</i> O1: <i>A, ne ružit!(s kockami)</i> O1: <i>Tak, zdaj bom jaz ... Zaspanček, zbudi se!</i> O1: <i>Lahko ti otroke paziš? ... Bi lahko otroke pazla? Ja, z veseljem.</i> O1: <i>Sestra!</i>
--	--

	O2: <i>Prosim?</i> O1: <i>pazi otroke. Boš vedla?</i> O2: <i>Ja.</i> O1: <i>Si si zapomnila?</i> O1: <i>Takoj ven, ven iz moje sobe!</i> O2: <i>Takoj iz moje sobe ven!</i> O1: <i>Tako, zdaj pa nardimo krog. Ja, krog. Ubogajte ..., danes je vzgojiteljica.</i> O1: <i>Ti se tam igray! Midve se s tem igrama.</i> O1: <i>Mene ne moti, če se z nama igra.</i> O2: <i>Mene pa.</i> O1: <i>Poglej, kolko jih je. Tolko. Vidiš?</i> O2: <i>Ja tukaj sem bla, veš tu.</i> O1: <i>Tri. Vidiš, tu je tri! Ja, tak je prav, povej.</i> O1: <i>Šteje po plošči.</i> O3: <i>Ne, ne, ne, ne.</i> O1: <i>O2, kolko jih je? Ena, dva, tri! Tri! Tri jih je.</i> O1: <i>Je mela šest, poglej! Poglej, je mela šest! (deklici to pojasnujeta tretji deklici)</i> O2: <i>Jaaaa!</i> O1: <i>Pa je mela šest!</i> O2: <i>Jaaaa!</i>
--	---

		O1: <i>Pogleej!</i>
otrok vzgojiteljica	-	O1: <i>Zvonka ... (otroci si oblačijo zaščitna oblačila)</i> V: <i>Prosim?</i> O2: <i>Bi mi zavezala, prosim?</i> V: <i>Sem ti zavezala. Ja, tu pa ni trakca, vidiš? En trakec pa manjka. Kar usedi se.</i> O1: <i>Barvo rabim. (čez nekaj časa) zelenega rabim.</i> O2: <i>Rdečo rabim.</i> V: <i>Glej, A, barvo damo tukaj v sredino, ker jo bodo drugi otroci tudi potrebovali.</i> V: <i>Mislim, da bo treba malo bolj namazat, A. Glej, zdaj pa moreš namazat tiskalo. Glej, takole, lepo namaži, celo hruško je treba namazat.</i> V: <i>Oooo, kakšen zanimiv klobuček. Ti pa si se krasno spomnila. Ti si si pa zamislila, da ga boš polepšala z barvnim papirjem. Jaaa, kako bo lep! Nekaj posebnega bo ta klobuk gospoda Konstantina.</i> O1: <i>Rdečo barvo rabim, A.</i> V: <i>Ja kako ji boš pa rekla? Prosim, če mi podaš skodelico bližje.</i> O1: <i>Glej!</i> V: <i>Kaj si pa to dobila?</i> O1: <i>Dve mucki.</i> V: <i>Dve mucki?</i> O1: <i>Moji sta zdaj!</i>

	V: <i>A ne smem pogledat? Hm? O1? Ne boš mi nič pokazala?</i> V: <i>Kje pa mi gledamo knjigo? Kje, O1, gledamo knjigo? O1! Kje mi gledamo knjigo? Kaj?</i> O1: <i>V knjižnem kotičku.</i> V: <i>In na mizi. Dajte torej knjigo v knjižni kotiček in jo lahko gledate pri mizici.</i> O1: <i>Zvonka, pridi nekaj pogledat! Poglej to!</i> V: <i>To je za mene? Darilo si mi nardila? O, zakaj pa? Hm? Kar tako? S čem sem si to prislužila, to darilo?</i> O1: <i>Pridna si bla.</i> V: <i>Pridna sem bla? Ja, super. Te pa morem bit še naprej pridna. Ja hvala. Da vidim, če mi gre to čez glavo ... Ja, pa mi gre. Evo, in imam novo ogrlico. Sem lepa?</i> O1: <i>Ja.</i> V: <i>Super. Se ti zahvaljujem za tako krasno darilo.</i> O2: <i>Zdaj pa dol daj! (mlajši fantek)</i> V: <i>Ne, če pa sem jaz to dobila kot darilo in bom to zdaj nosla.</i> O1: <i>Ven sem te vrgla!</i> V: <i>Nič še me nisi ven vrgla, nisi me. Nič me še nisi vrgla ven, glej, moja figurica je še vedno tukaj. Če pa bi dobila ti dve, potem pa bi šla ta figura nazaj v hiško. Na, izvoli.</i> V: <i>Zdaj pa gre ven kdo?</i> O1: <i>O2.</i> V: <i>Izvoli.</i>
--	--

	O2: <i>Nič hudega, jaz se ne bom jezla.</i> V: <i>Ne boš se jezila?</i> O2: <i>Ne.</i> O1: <i>Ven vržeš, Zvonko vržeš ven!</i> V: <i>Jeee, pa res!</i> O1: <i>Haha!</i> V: <i>Kaj pa, če vas jaz mogoče povabim v likovni kotiček? Al pa v knjižni kotiček?</i> Otroci: <i>Jaaa!</i> O1: <i>Jaz bi šla na računalnik!</i> V: <i>Kar izvoli, računalnik je prižgan, se lahko greš igrat. Pa znak si daš v žep, ne?</i>
vzgojiteljica - vzgojiteljica	Zjutraj, ko se otroci zbirajo, je prisotna le vzgojiteljica, tako da komunikacije med obema vzgojiteljicama ni bilo mogoče opazovati.

Tabela 4: Izražanje posrednosti in vljudnosti med igro.

Vzgojiteljica velikokrat uporabi strategijo pretiravanja (po Lewinson in Brown), ki jo sporočevalec uporabi, ko izraža interes do nečesa, kar ima naslovnik, kaj odobrava ali kaže simpatijo do naslovnika. To stori s poudarjeno intonacijo, naglasom ali s kakšnim drugim prozodičnim sredstvom. Pri vzgojiteljici je ta strategija zelo pogosta: *Oooo, kakšen zanimiv klobuček. Ti pa si se krasno spomnila. Ti si si pa zamislila, da ga boš polepšala z barvnim papirjem. Jaaa, kako bo lep! Nekaj posebnega bo ta klobuk gospoda Konstantina; Super. Se ti zahvaljujem za tako krasno darilo; Pridna sem bla? Ja, super. Te pa morem bit še naprej pridna. Ja hvala.* Na ta način vzgojiteljica otroke spodbuja, kaže pozitiven odnos do njihovih dejanj, z uporabo te vljudnostne strategije jih tudi motivira. Po drugi strani pa vljudnostne strategije uporabljajo tudi otroci. Deklica vzgojiteljici podari ogrlico, da ji torej darilo, s čimer zadovolji naslovnikovo potrebo (v tem primeru vzgojiteljčino) po sprejemanju, občudovanju, zanimanju zanjo, po drugi strani pa tudi vzgojiteljica vrne deklici pozornost z vljudnostno

strategijo in se ji zahvali: *Se ti zahvaljujem za krasno darilo.* Obe vzgojiteljici v vseh situacijah uporabljata vljudnostne izraze: *Kar izvoli, računalnik je prižgan, se lahko greš igrati; Prosim?; Na, izvoli.*

Vzgojiteljici sta velikokrat tudi posredni, še posebej pri vodenih dejavnostnih, kjer otroci največkrat kaj ustvarjajo: *Mislim, da bo treba malo bolj namazat, A. Glej, zdaj pa moreš namazat tiskalo. Glej, takole, lepo namaži, celo hruško je treba namazat.* Vzgojiteljica torej otroku ne reče neposredno, da ne dela prav, ampak mu posredno svetuje, kako naj dela. Beseda *mislim* je zaznamovalec vljudnosti (po Kunst – Gnamuš), t. i. modifikator šibilec. Enako velja tudi za besedo *prosim*. Vzgojiteljici teh izrazov ne uporabljata le med seboj in v komunikaciji z otroki, ampak otroke tudi opozarjata, da zaznamovalce vljudnosti uporabljajo tudi med seboj: *Ja kako ji boš pa rekla? Prosim, če mi podaš skodelico bližje.* Ko otrok ne gleda knjige tam, kjer bi jo moral, vzgojiteljica reče: *Kje pa mi gledamo knjigo? Kje, O1, gledamo knjigo? O1! Kje mi gledamo knjigo? Kaj?,* torej ne reče neposredno *Tukaj ne smeš gledati knjige!*, ampak svojo zahtevo omili in raje povpraša otroka, kakšna so pravila za gledanje knjig. Na ta način vzgojiteljice v vrtcu velikokrat rešujejo konflikte, ki nastanejo, tako prepovedi ne izrazijo neposredno, pač pa otroke raje povprašajo po pravilnem vedenju in o tem, če so ravnali prav. Najverjetneje se tako izognejo strogemu moraliziranju in kreganju otrok in v skupini ustvarijo bolj prijetno atmosfero. Otroci se morajo drug drugemu vedno opravičiti in razmisliti o svojih dejanjih. Tako jih vzgojiteljice v vrtcu učijo tudi reševanja konfliktov, in sicer na čim bolj vljuden način, kar seveda otroci lahko prenesejo tudi na komunikacijo izven vrtca in v vse življenjske situacije. Vrtec je tako izjemnega pomena za sekundarno socializacijo otrok, še posebej pri tistih otrocih, ki doma teh veščin komuniciranja ne usvajajo v tako veliki meri. Vzgojiteljica s postavljanjem vprašanj otroke tudi usmerja, jim posredno kaj predlaga: *Kaj pa, če vas jaz mogoče povabim v likovni kotiček? Al pa v knjižni kotiček?,* torej ne reče neposredno *Pojdite v likovni (knjižni) kotiček.* Včasih so tudi otroci nevljudni do vzgojiteljice. Ko le-ta vpraša deklico, če lahko pogleda darilo (mucki), ki ga je dobila, deklica odvrne *Moji sta zdaj!*, vzgojiteljica pa odgovori *A ne smem pogledat? Hm? O1? Ne boš mi nič pokazala?* Tako vidimo, da kljub temu, da otroci že kar dobro obvladajo vljudno izražanje, kdaj pa kdaj še vedno reagirajo na način, ki je nevljuden do sogovorca, veliko je odvisno tudi od osebnega načina komuniciranja posameznega otroka, nekateri otroci so veliko bolj neposredni in tudi drugače bolj v ospredju kot njihovi sovrstniki.

Otroci se med igro vživljajo v najrazličnejše vloge, v takšni situaciji pa se zelo lepo pokaže tudi njihov način govora. Velikokrat pride med igro do konfliktnih situacij, otroci se drug do drugega včasih zelo neposredni in svoje mnenje zelo jasno izrazijo: *Ne, k mojim muckam ne bo segala! Ja, bo! Ne, od tu je dalje konec, pa do tja. Kolko hočem, lahko naredim. Pol pa ti bom jaz ruknila.* V tej situaciji vidimo, da deklica zelo nazorno z velelnim stavkom izreče prepoved drugi deklici. Ko se ji ta upre, pa izreče celo grožnjo, da bo podrla, tisto, kar bo zgradila druga deklica. Deklica izreče t. i. otežilno dopolnilo (dopolnila so pred jedrom zahteve in v tem primeru zahtevo ojačajo). Tudi v drugi situaciji se deklici spreta in zakličeta druga drugi: *Ej, punčke ti ne rabiš! Ja, pa rabim!* Otrok z velelnim stavkom opozori sovrstnika, naj ne povzroča hrupa: *A, ne ružit!(s kockami).* Tudi ko se otroci igrajo igro vlog, lahko opazujemo, na kakšen način so vljudni oziroma nevljudni: *Takoj ven, ven iz moje sobe!*, otrok v tem primeru uporabi t. i. časovni ojačevalec *takoj*, ki še bolj poudari zahtevo. Deklica drugi deklici tudi prepove igranje: *Ti se tam igray! Midve se s tem igrama.*, druga sovrstnica pa vljudno pove svoje mnenje: *Mene ne moti, če se z nama igra.*, na to ji deklica odločno odvrne *Mene pa.* Na zelo neposredne način torej pove, da tretje deklice pri igri ne želi. Tudi družabne igre so področje, kjer se otroci še prav posebej učijo strpnosti. Deklice se v kotičku družabnih iger igrajo Človek, ne jezi se:

O1: *Je mela šest, poglej! Poglej, je mela šest! (deklici to pojasnujeta tretji deklici)*

O2: *Jaaaa!*

O1: *Pa je mela šeest!*

O2: *Jaaaa!*

O1: *Pogleej!*

Deklici želita tretji soigralki pojasniti situacijo in pokazati njeno zmoto, to storita na zelo neposreden in nevljuden način, torej z velelnikom *Poglej!*, druga deklica pa z vzklikom *Jaaaa!* še dodatno pritrdi temu, kar pravi O1. Tako lahko iz navedenih primerov potegnemo ugotovitve, da so otroci velikokrat drug do drugega neposredni in nevljudni.

Vendar pa se med igro razkrije tudi druga plat. Uporaba vljudnosti je veliko odvisna od posameznega otroka, navsezadnje se otroci v vrtcu združujejo v skupine, v katerih so eni bolj, drugi manj dominantni. Veliko je seveda odvisno tudi od karakterja otroka in od vzgoje, ki jo prejme otrok doma, vendar je raziskava potekala v vrtcu ravno zato, ker je izjemno težko

preveriti in zajeti vse te dejavnike, dejansko je praktično nemogoče nadzorovati vse okoliščine, od katerih je odvisen način otrokovega komuniciranja in interakcije. Otroci se znajo za napake sovrstnikom vljudno opravičiti: *Kaj, če za mladička eno zgradima, potem pa za Pikeca pa mucki. To ni Pikec! Dobro, oprosti.* Deček tudi vljudno povabi deklico, naj se mu pridruži pri sestavljanju sestavljanke, pri čemer besedico lahko razumemo kot nekakšno dopolnilo, ki olajša zahtevo, deček sovrstnici zgolj ponudi možnost, da se le-ta pridruži igri:

O1: Lahko pa z mano sestavljaš.

V: *Ja, lahko pa O1 pomagaš.*

O1: *Ja, ker te jaz tudi povabim zraven.*

V: *Ti jo povabiš, da ti pomaga sestavljat?*

O1: *Ja.*

Otroci pa vljudnost uporabljajo tudi takrat, ko se igrajo različne vloge:

O1: Lahko ti otroke paziš? ... Bi lahko otroke pazla? *Ja, z veseljem.* Deklica tako uporabi pogojnik, ki ošibi zahtevo. Njena sogovornica ji vljudno odgovori. V nadaljevanju igre vidimo tudi, da otroci vljudnostnih izrazov ne uporabljajo vedno, včasih so njihove zahteve izrečene zelo neposredno:

O1: *Sestra!*

O2: Prosim?

O1: pazi otroke. *Boš vedla?*

O2: *Ja.*

O1: *Si si zapomnila?*

3.3.3 Posrednost in vljudnost med vodenimi dejavnostmi

V vrtcu vsak dan potekajo tudi načrtovane dejavnosti, ko otroke vodita vzgojiteljica in pomočnica, v času mojega snemanja pa sta otroke obiskali tudi knjižničarka in študentka. Tovrstna govorna situacija je seveda odlična priložnost za opazovanje posrednih in vljudnostnih struktur, ki jih uporabljajo otroci, saj se med vodenimi dejavnostmi otroci držijo določenih pravil.

otrok - otrok	<i>Vse najboljše za rojstni dan, ti želim, da boš še vedno pri Metuljčkih, pa da me boš prišla pozdravit v šolo; Vse najboljše za tvoj rojstni dan, da boš mamico in očka ubogala; Vse najboljše za tvoj rojstni dan, da boš pisala, pa da boš nalogo naredla; Vse najboljše za tvoj rojstni dan, da boš pridna in mamico in očka ubogala, da boš vesela in v šolo hodla; Vse najboljše za tvoj rojstni dan (nekateri otroci jo tudi objamejo in jo poljubijo).</i> O1: <i>Nismo še rekli dober tek! Ej, kaj jete, nismo še rekli.</i> O2: <i>Nismo še rekli dober tek.</i> V: <i>Tako slavljenka, zdaj pa se vstaneš in zaželiš vsem otrokom dober tek.</i> O1: <i>Dober tek.</i> Otroci: <i>Hvala, enako.</i>
otrok - vzgojiteljica	O1: <i>Zvonka!</i> V: <i>In šesta pesmica je pa pesmica za rojstni dan. Prosim O1?</i> O1: <i>Jaz mam tudi lisičko doma.</i> V: <i>Ti imaš tudi tole pesmico?</i> O2: <i>Zvonka, lulat grem.</i> V: <i>Tu vidim, da si narisala tri balončke. Kje pa je A?</i> O1: <i>A bom tudi narisala.</i> V: <i>A boš tudi narisala. Ahmm.</i> V: <i>(drugi deklici) Pazi samo, da se ti ne bo pomečkala risbica, veš.</i> V: <i>Tako, zdaj smo ji vsi izrekli čestitko. Bile so izredno lepe in zanimive. In kot se spodobi, bi vas lepo prosila, da še seveda narišemo risbico. Čisto tiho dajmo stolčke nazaj, ne ropotaj.</i> V: <i>Jaz bi ti svetovala, da bi obleko pobarvala s kakšno drugo barvo. Ja,</i>

glej, A (deklica, kateri govori vzgojiteljica), zdaj, če boš še obleko z rumeno barvo pobarvala, potem se ti krasni lasje ne bodo videli. Tak da poskusi obleko pobarvat z drugo barvo.

O1: Zvonka, še bi pil.

V: Kaj pa čarobna besedica?

O1: Prosim.

V: Aha. Mi poznamo tudi čarobno besedo.

K: Ne poznam vas ne še zdaj. Bom morala večkrat prit, da si zapomnim vaša imena.

O1: Jaz sem O1.

O2: Ja saj bomo povedali.

O2: Jaz pa sem O2.

K: Vsak, ko bo ... Tak se dogovorimo otroci. Zdaj pa tak ne. Vsak, ki ga bom poklicala, bo še preden pove tisto, kar bi rad, povedal svoje ime.

K: Vidite, kako je Palček Bralček prijazen?

O1: Kaj to je taki klobuk, da daš si na glavo gor? (fantek vskoči v besedo)

K: Recimo, lahko si ga daš na glavo.

K: V redu, O1. Hvala, da si pokazal ta klobuček še ostalim otrokom.

K: Ja, poslušamo drug drugega, ne, pa počakamo, da konča, pa potem drugi lahko začne.

V: Ti pa poslušaj, ne moreš skakat A v besedo.

K: Kaj pravzaprav naredijo na ta način (ko snamejo klobuk z glave)?

O1: Da jih pozdravijo.

	K: <i>Ja tako. S tem, s klobukom, s tem, da se odkrijemo, potem tudi pozdravimo, ne.</i> K: <i>Kako pa vi pozdravite, ko na primer pridete zjutraj v vrtec?</i> Otroci: <i>Dobro jutro.</i> K: <i>Zmeraj pozdravimo, ko pridemo v kak prostor, recimo, ko pridemo zjutraj v vrtec, ko pridete v knjižnico, ko pridete v trgovino, torej je zmeraj vljudno, da pozdravimo. Ne?</i> K: <i>In koliko klobukov ima gospod Konstantin v svoji garderobni omari? Bomo prešteli tukaj? Bomo prešteli. No, kdo bo preštel? A bo preštela.</i> O1 (vmes): <i>Štiri! (vzgojiteljica pššššš!)</i> K: <i>In na kakšen način jo pozdravi?</i> O1: <i>Dober dan.</i> K: <i>In pri tem še kaj naredi?</i> O1: <i>Klobuk dol potegne.</i> K: <i>Tako, ja, tako. Tako se odkrije.</i> V: <i>Sva skupaj s Simono razmišljale, kako pa bomo mi presenetili našo knjižničarko. Ste za to, da mi tudi njo malo presenetimo?</i> Otroci: <i>Jaaa!</i> V: <i>In skupaj s Simono sva se odločile, da boste danes narisali ta klobuk gospoda Konstantina. V treh skupinicah boste lahko risali al pa v dveh, kakor se boste odločili, s flomastri, potem z ogljem, kdo pa bo želel pa ga bo lahko narisal tudi z akvarelnimi barvami. In bomo potem tudi vaše izdelke, seveda čisto vse, če ima gospa Mateja v svoji knjižnici dovolj prostora, dali tudi v dupleško knjižnico, torej v osnovno šolo Duplek na razstavo.</i> Otroci: <i>Jeeeeee!</i> V: <i>Ste za to?</i>
--	--

	Otroci: <i>Jaaaaaaaaa!</i> K: <i>Otroci, jaz se od vas poslavljam ...</i> O1: <i>Zvonka, jaz nimam lista.</i> V: <i>Samo malo ...</i> K: <i>Samo trenutek še ...</i> V: <i>Teta Mateja se bo od vas poslovila.</i> K: <i>Pšššš. Čakam, da se umirate vsi. Tako, jaz se danes od vas poslavljam in se že veselim teh vaših izdelkov. Tako da pričakujem, da bo nekaj nastalo, da bomo lahko potem to nesli v našo knjižnico v Spodnji Duplek. In upam, da boste tudi vi z vašimi vzgojiteljicami kdaj prišli v to šolsko knjižnico v Spodnji Duplek v šolo. Tako da vas pričakujemo tudi tam.</i> V: <i>Bomo prišli na obisk? Seveda!</i> Otroci: <i>Jaaaa!</i> V: <i>Se že veselimo.</i> K: <i>V redu. Hvala, da ste poslušali pravljico in nasvidenje.</i> Otroci: <i>Nasvidenje.</i> V: <i>Nasvidenje.</i> V: <i>Kar potrudite se. Klobuček lahko tudi malo okrasite, ne? (vzgojiteljica posredno svetuje otrokom). Da bodo resnično ti izdelki likovni lepi. Mogoče bodo tudi vaši očki in mamice šli pogledat to likovno razstavo v knjižnico.</i> V: <i>Si si ti dobro razdelil prostor (na papirju)? Bolje bi bilo, da bi list obrno.</i> O1: <i>Vzgojiteljica, poglej to!</i> V: <i>Takoj pridem pogledat.</i>
--	--

	O1: Vzgojiteljica lahko se grem igrat? V: Seveda, če si končal. P: A, mislim, da boš mogla še malo vode uporabiti, veš. Samo malo počakaj, Zvonka ti je vodo zamenjat šla. Malo boš mogla vode dodati, veš, ker maš presuho barve. V: Zdaj me pa zanima, če še imate vi kakšne ideje, ko ste tole pravljico slišali. Kaj še vi predlagate, kaj vse bi se lahko še mi v vrtcu igrali na tole pravljico? O1 je prva dvignila roko, da slišim, kaj pa O1 predlaga. O1: Da bi lahko sadili. V: Da bi lahko sadili. Zelo dobra ideja. O2 kaj pa ti predlagaš. Kaj bi še lahko počeli? O2: Da bi naredili jabolčno pito. V: Da bi naredili jabolčno pito iz zelenjave? O2: Ja. V: Dobro, jabolčna pita je dobra ideja, ampak mi smo se tukaj pogovarjali o zelenjavi, ne. Tak, da bi lahko naredili kakšno pito? O3: Zelenjavno. V: Zelenjavno pito bi lahko naredili. V: Zdaj bom pa jaz prepustila besedo naši Anji. In se bom zadaj nekje usedla in kar z vami. Ja, ampak kljub temu bom jaz stolček potrebovala, ker drugače ne bom nič videla na platno. Ker tako velika pa spet nisem, ne? Tako. O1: Te bi te noge bolele, če bi stala. V: Veste kaj. Danes pa bom jaz zelo zelo vesela, preden prepustim besedo Anji, da bi se držali pravil v pogovoru. Da govori samo eden, ostali otroci
--	---

	<i>pa poslušamo tistega otroka, zmenjeno?</i> Otroci: <i>Ja.</i> <i>V: In še nekaj. Dvignili boste roke, da vas bo Anja lahko poklicala po imenu. Prav? Pa še nekaj. Danes je z nami tudi gospa Nastja in snema. In če boste vi tiho govorili, se ne bo nič slišalo.</i> <i>V: Izvoli, Anja.</i> <i>Š: Hvala. No otroci, ste razumeli zdaj ta pravila?</i> Otroci: <i>Ja.</i> <i>Š: Dobro.</i> <i>Š: Kaj pa sta se nato domislila Vili in mali zajček? Izvoli O1. ... Si pozabo?</i> O1: <i>Ja.</i> <i>V: Ja, Metulji, jaz sem zelo zadovoljna. Lepo ste obnavljali in lepo ste pripovedovali ob slikah. Edino kar me je motlo, vedno ste tako tiho. Malo glasneje bi lahko govorili, ja? In tudi sem izredno vesela, ker ste se danes spomnili toliko idej. In jaz mislim, da bomo imeli ...</i> O1: <i>To mi ni všeč!</i> <i>V: Kaj pa je narobe? Kaj ti ni všeč O1? Kaj je narobe? Kaj se je zgodilo, nisem videla, mi poveš? Kaj je blo narobe? Kaj ti ni všeč? Ti kdo nagaja?</i> O1: <i>Pokima.</i> <i>V: No, saj lepo, da si povedala.</i>
vzgojiteljica - vzgojiteljica	<i>V: Nina, mi daš prosim eno servietko? Hvala (tudi komunikacija med vzgojiteljicami je vljudna, ta dan je bila prisotna tudi študentka).</i> <i>V: Kako bomo rekli naši knjižničarki Mateji?</i> Otroci: <i>Hvala.</i>

	V: <i>Najlepša hvala za krasna presenečenja. In tudi meni je bila pravlјica izredno všeč. Ali bomo lahko še imeli nekaj časa tole pravlјico v našem knjižnem kotičku?</i> K: <i>Lahko ja.</i> V: <i>Super.</i> V: <i>Dobro jutro, dobro jutro teta Ksenija. No, kako mi pozdravimo?</i> Otroci: <i>Dobro jutro.</i> V: <i>Dobro jutro. Tako je, ja.</i> V: <i>Kaj mislite, kaj pa boste gledali? Kaj? Kaj boste gledali?</i> O1: <i>Živali?</i> V: <i>Vidite, tudi živali. Kaj rabimo lestev? Potrebujemo lestev?</i> P: <i>Ni potrebno.</i> V: <i>Ne?</i>
--	---

Tabela 5: Izražanje posrednosti in vљjudnosti med vodenimi dejavnostmi.

Vzgojiteljica otroke velikokrat spodbuja: Tako, zdaj smo ji vsi izrekli čestitko. *Bile so izredno lepe in zanimive; Da bodo resnično ti izdelki likovni lepi; Zelo dobra ideja; *Najlepša hvala za krasna presenečenja. In tudi meni je bila pravlјica izredno všeč...* Tako velikokrat uporabi strategijo pretiravanja.*

Ob poslušanju pravlјice vzgojiteljici pripravita otroke na poslušanje, razložita jim pravila primerne obnašanja:

V: *Veste kaj. Danes pa bom jaz zelo zelo vesela, preden prepustim besedo Anji, da bi se držali pravil v pogovoru. Da govori samo eden, ostali otroci pa poslušamo tistega otroka, zmenjeno?*

Otroci: *Ja.*

V: In še nekaj. Dvignili boste roke, da vas bo Anja lahko poklicala po imenu. Prav? Pa še nekaj. Danes je z nami tudi gospa Nastja in snema. In če boste vi tiho govorili, se ne bo nič slišalo.

Vidimo, da otroci v vrtcu usvajajo pravila vljudnega komuniciranja, da torej ne govorijo drug čez drugega, dvigujejo roke in govorijo glasno, tako da jih otroci slišijo. Ob koncu pravljice vzgojiteljica otroke pohvali in jih opozori na to, da govorijo pretiho: *Ja, Metulji, jaz sem zelo zadovoljna. Lepo ste obnavljali in lepo ste pripovedovali ob slikah. Edino kar me je motlo, vedno ste tako tiho. Malo glasneje bi lahko govorili, ja? In tudi sem izredno vesela, ker ste se danes spomnili toliko idej. In jaz mislim, da bomo imeli ...* Vzgojiteljica je pozorna tudi na uporabo vljudnostnih izrazov, besedo *prosim* imenuje kar čarobna besedica: *Kaj pa čarobna besedica?*

Posredno izražanje mnenja je pri obeh vzgojiteljicah velikokrat prisotno: *Jaz bi ti svetovala, da bi obleko pobarvala s kakšno drugo barvo; Kar potrudite se. Klobuček lahko tudi malo okrasite, ne?* (vzgojiteljica posredno svetuje otrokom). Vzgojiteljici na ta način vodita otroke, do njih sta vljudni, svoje mnenje izrazita na čim bolj vljuden način. Izraze, kot so *jaz bi ti svetovala* ali *klobučke lahko tudi malo okrasite, ne?*, bi lahko imenovali šibilci, vzgojiteljica jih izreče zato, da se izogne neposrednemu izrekanju zahteve. Tudi, ko reče *Dobro, jabolčna pita je dobra ideja, ampak mi smo se tukaj pogovarjali o zelenjavi, ne. Tak, da bi lahko naredili kakšno pito?* vzgojiteljica na vljuden način pove, da je odgovor napačen, pravi, da je ideja sicer dobra, vendar se oni pogovarjajo o zelenjavi in ne o sadju.

Dejavnosti v vrtcu sta vodili tudi knjižničarka in študentka. Knjižničarka je prav tako kot vzgojiteljica ponovila, oziroma opozorila otroke na pravila vljudnega pogovarjanja, da se sogovorniku ne skače v besedo: *Vsak, ko bo ... Tak se dogovorimo otroci. Zdaj pa tak ne. Vsak, ki ga bom poklicala, bo, še preden pove tisto, kar bi rad, povedal svoje ime;*

K: Ja, poslušamo drug drugega, ne, pa počakamo, da konča, pa potem drugi lahko začne.

V: Ti pa poslušaj, ne moreš skakat A v besedo.

Pravljica Klobuk gospoda Konstantina je bila izbrana ravno z namenom obravnavati, oziroma učiti se lepega vedenja. Tako jih vzgojiteljica vpraša, kako pozdravimo (da odkrijemo klobuk):

K: *Kaj pravzaprav naredijo na ta način (ko snamejo klobuk z glave)?*

O1: *Da jih pozdravimo.*

K: *Ja tako. S tem, s klobukom, s tem, da se odkrijemo, potem tudi pozdravimo, ne.*

K: *Kako pa vi pozdravite, ko na primer pridete zjutraj v vrtec?*

Otroci: *Dobro jutro.*

K: *Zmeraj pozdravimo, ko pridemo v kak prostor, recimo, ko pridemo zjutraj v vrtec, ko pridete v knjižnico, ko pridete v trgovino, torej je zmeraj vljudno, da pozdravimo. Ne?*

Skozi takšno vodeno dejavnost se otroci učijo primerne obnašanja do sogovornikov, postanejo drug do drugega strpni, hkrati pa skozi obravnavane vsebine otroci usvajajo pravila splošnega lepega vedenja, kamor seveda nepogrešljivo spada tudi vljudna (posredna) komunikacija.

Komunikacija med delavci v vrtcu venomer sledi ciljem, ki so zapisani v Kurikulu za vrtce (1999). Vljudni izrazi in medsebojna interakcija se ne nanašajo le na vzgojiteljico in njeno pomočnico, pač pa tudi na vse tiste delavce vrtca, ki prihajajo v neposredni stik z vzgojiteljicama in otroki. Vzgojiteljici lahko le na tak način, torej z lastnim zgledom, spodbujata uporabo vljudnostnih in posrednih izrazov: *Nina, mi daš prosim eno servietko?*

Dobro jutro, dobro jutro teta Ksenija. No, kako mi pozdravimo?; V: *Vidite, tudi živali. Kaj rabimo lestev? Potrebujemo lestev?* P: *Ni potrebno.* V: *Ne?* Ko se otroci ne odzovejo na pozdrav, jih vzgojiteljica takoj povpraša po pravilnem pozdravu in sprejemu osebe, ki je vstopila v prostor. V naslednjem primeru vzgojiteljica sprašuje pomočnico in študentko, če potrebujeta pomoč pri pripravljanju igralnice za gledanje diaproyekcije. Namesto, da vpraša *Rabita lestev? Potrebujeta lestev?*, uporabi 1. osebo množine, čeprav samo ni neposredno vključena v njuno dejavnost.

V vrtcu sem imela priložnost snemati tudi praznovanje rojstnega dne. Otroci imajo za takšne priložnosti pripravljen poseben program, hkrati pa je tovrstna zabava tudi odlična priložnost za učenje vljudnosti in konvencionalnega obnašanja, primerne te situaciji. Pri čestitanju uporabijo konvencionalno obliko: *Vse najboljše za rojstni dan, ti želim, da boš še vedno pri Metuljčkih, pa da me boš prišla pozdravit v šolo; Vse najboljše za tvoj rojstni dan, da boš mamico in očka ubogala; Vse najboljše za tvoj rojstni dan, da boš pisala, pa da boš nalogo naredla*. Otroci torej na primer ne uporabijo velelnika *Ubogaj mamico in očka!*, to pa tudi ni značilno za izrekanje čestitk. Otroci pri čestitanju drug drugemu ne skačejo v besedo, ampak po vrsti, tako kot sedijo, izrekajo želje slavljenki. Zatem sledi pogostitev, kjer deček glasno opozori na kršenje pravil, ki so določena pri obrokih v vrtcu, ne reče neposredno *Ne jejte!*, pač pa *Nismo še rekli dober tek!*, saj sklepa, da tudi drugi otroci poznajo pravila:

O1: *Nismo še rekli dober tek! Ej, kaj jete, nismo še rekli.*

O2: *Nismo še rekli dober tek.*

V: *Tako slavljenka, zdaj pa se vstaneš in zaželiš vsem otrokom dober tek.*

O1: *Dober tek.*

Otroci: *Hvala, enako.*

3. 3. 4 Primerjava uporabe vljudnosti in posrednosti glede na govorni položaj in sogovornika

Vrtec je formalno govorno okolje, kljub temu pa otroci v njem preživijo veliko časa in ustvarijo najrazličnejša razmerja z ostalimi otroki, pa tudi z vzgojiteljico. Kljub temu, da sta vzgojiteljica in pomočnica otrokom nadrejeni, vlada danes v vrtcu zelo sproščeno vzdušje, vzgojiteljici se skušati posvečati vsakemu otroku posebej, to pa seveda ustvarja tudi zelo osebni in pristen odnos. V vrtcu se otroci znajdejo v različnih govornih situacijah, čas je določen tako za igro, kot tudi za vodene dejavnosti, kjer se od otrok pričakuje, da upoštevajo navodila vzgojiteljice. V vseh govornih situacijah se od otrok pričakuje vljudnost do sogovornika, otroci morejo biti vljudni tako do sovrstnikov, kot tudi do vzgojiteljic.

V vrtcu otroci vstopajo v govorne situacije drug z drugim, z vzgojiteljicami, pa tudi z zunanjimi sodelavci, ki jih občasno obiščejo. Tako je otroke v času moje raziskave obiskala

knjižničarka, v vrtcu pa je bila navzoča tudi študentka, ki je v okviru svoje pedagoške prakse pripravila vodeno dejavnost. Ravno takšne govorne situacije, v katerih otroci komunicirajo z osebo, ki ni prisotna v njihovem vsakdanjiku, lepo kažejo stopnjo govorne zmožnosti, ki jo imajo otroci v starosti petih let.

V času vodenih dejavnosti se uporablja veliko več vljudnosti. Otroci se takrat znajdejo v javnem govornem položaju, kjer se veliko bolj zavedajo pravil vljudnega sporazumevanja, navsezadnje je tudi to eden izmed ciljev takšnih dejavnosti. Tako ob obisku knjižničarke le-ta opozori otroke na pravila: *Vsak, ko bo ... Tak se dogovorimo otroci. Zdaj pa tak ne. Vsak, ki ga bom poklicala, bo, še preden pove tisto, kar bi rad, povedal svoje ime.* Vidimo, da ni pomembno samo, kaj izrečemo, ampak primarno pomembno tudi to, kako se obnašamo do sogovorcev. Otroci sedijo v krogu in se držijo vrstnega reda, vzgojiteljice jih učijo, da se tistemu, ki govori, ne skače v besedo, ampak se najprej dvigne roka.

V zasebnem govornem položaju se spet vzpostavlja drugačen odnos, tako med otroki, kot z vzgojiteljico. Predvsem so veliko bolj neposredni in hkrati nevljudni drug do drugega otroci, na primer:

O1: *Ne, k mojim muckam ne bo segala!*

O2: *Ja, bo!*

O1: *Ne, od tu je dalje konec, pa do tja.*

O2: *Kolko hočem, lahko naredim.*

O1: *Pol pa ti bom jaz ruknila.*

O1: *(čez nekaj časa). Ej, toto ne bi smela!*

O1: *Moji dve mucki bota lahko mele strehico.*

O2: *Ja, moj kužek pa je ne rabi.*

O1: *Ja, pa bo potem moker, he.*

Po drugi strani pa so v številnih govornih situacijah med seboj zelo vljudni:

O1: *Lahko pa z mano sestavljaš.*

V: *Ja, lahko pa O1 pomagaš.*

O1: *Ja, ker te jaz tudi povabim zraven.*

V: *Ti jo povabiš, da ti pomaga sestavljat?*

O1: *Ja.*

Seveda uporaba vljudnosti pri otrocih veliko bolj variira, odvisna je od številnih dejavnikov, ki se spreminjajo glede na posamezno situacijo, navsezadnje so otroci najverjetneje bolj pozitivno razpoloženi zjutraj, kot pa tekom dneva, situacija pa se spreminja tudi glede na splošno razpoloženje otroka. Vzgojiteljica je tista, ki skozi opozarjanje venomer nadzira govorne situacije v vrtcu in skuša zavest o jeziku vključiti v vse aktivnosti v vrtcu.

V zasebnem govornem položaju je konvencionalnih vljudnostnih izrazov seveda manj, tako s strani otrok kot tudi obeh vzgojiteljic, čeprav vljudnost še zdaleč ni zanemarjena. Okolje vrtca lahko tako le pokaže, kakšna je približna stopnja usvojene jezikovne zmožnosti, ne more pa podati vseh dejavnikov, ki jo določajo. Raziskava je tako pokazala, da razlike glede na sogovorce in govorno situacijo zagotovo obstajajo, ko je bilo tudi pričakovati, ne more pa v celoti pojasniti, kateri so tisti dejavniki, ki vplivajo na rezultat.

4 SKLEP

Petletniki imajo že (delno) razvito sposobnost posrednega in vljudnega izražanja. Še posebej se to izraža z uporabo vljudnostnih izrazov *hvala, prosim, dober tek, dobro jutro, dober dan* ... Po drugi strani pa so drug do drugega, še posebej v komunikaciji z drugimi otroki, velikokrat neposredni in s tem tudi nevljudni. To se veliko bolj odraža v komunikaciji s sovrstniki kot z vzgojiteljicama, navsezadnje so otroci z njima v drugačnem družbenem odnosu, vzgojiteljici kljub temu, da ju otroci kličejo po imenu, predstavljata neko avtoriteto, ki jo otroci spoštujejo in upoštevajo.

Vzgojiteljici se zelo zavedata pomena vljudnosti in posrednosti. Ker gre za segment, ki je še kako pomemben v vsakodnevnem življenju, o njem veliko razmišljata in ga dosledno vključujeta v vse dejavnosti, ki se odvijajo v vrtcu. Tako je zavest o tem prisotna vedno in povsod. Ni pa pomembna le vljudnost med vzgojiteljicama in otroki, ravno vzgojiteljici sami sta prvi vzgled in pogovarjanje med njima je tisto, ki je prvo v vrsti za vzgled otrokom. Zaupali sta mi, da se še posebej trudita, da bi se tudi med seboj sporazumevali vljudno in tako otrokom nudili vzgled za to, kar od njih pričakujeta in zahtevata. V komunikaciji z otroki sta velikokrat posredni, še posebej, kadar kaj svetujeta, velikokrat tudi na primer raje zastavita vprašanje otroku, kot pa izrečeta neposredno prepoved, na ta način tudi dosežeta, da otroci sami najprej razmislijo o pravilnosti svojih dejanj.

Vsekakor otroci posrednost in vljudnost velikokrat bolj uporabljajo v formalnih govornih položajih, kot pa v neformalnih (torej v komunikaciji otrok - otrok). To je določeno že z vrsto situacije, v sproščenem govornem okolju in z ljudmi, ki so nam blizu po letih in statusu, bomo komunicirali bolj sproščeno in drugače, kot na primer v formalnem govornem položaju, kjer so že vnaprej določena pravila obnašanja in komuniciranja in predvideni vzorci, s katerimi se sporočevalec obrača do naslovnika. Uporaba vljudnosti in posrednosti je tako najbolj odvisna od konteksta.

Otroci v tej starost dobi še nimajo v polni meri usvojenega znanja o vzorcih in pričakovanjih v komunikaciji. Resda že obvladajo veliko vljudnostnih izrazov, tudi posredni že znajo biti, pa

vendar v številnih situacijah, tako formalnih kot neformalnih, kažejo odstopa od komunikacijskih zahtev, ki se v dani situaciji od njih zahtevajo.

Zadnja teza je bila, da se otroci že zavedajo pragmatične dvojnosti in jo tudi uporabljajo. Med raziskavo sem zasledila le en primer, morebiti ni bilo primernih situacij, v katerih bi se to pojavilo. Tako morem to hipotezo zavreči, verjetno petletniki res še niso sposobni razbrati dvojnih pomenov, ki se velikokrat skrivajo za izrečenim.

Na splošno uporabljanje vljudnosti in posrednosti v vrtcu kar veliko, vzgojiteljici se res na vsakem koraku trudita, da bi otroke učili primernega komuniciranja. Navsezadnje, se bodo otroci kmalu podali v šolo, kjer se bodo srečali z novimi govornimi situacijami, od njih se bo tudi pričakovalo, da poznajo določene konvencije, ki veljajo v komunikaciji. Vrtec je in more biti odskočna deska za nadaljnje otrokovo izobraževanje, kot del tega izobraževanja pa je seveda še kako pomemben jezik, ki povezuje vsa področja človekovega delovanja.

Na koncu pa še misel v zvezi z vljudnostjo: "Bodi vljuden. Če si sam vljuden, bodo tudi drugi vljudni do tebe. To vsaj malo olajša življenje." Bernard M. Baruch

5 LITERATURA IN VIRI

- Brown, Levinson. *Politeness: some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- Simona Kranjc. *Razvoj govora predšolskih otrok*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1999.
- Simona Kranjc. *Slovnična zmožnost otrok na besedotvorni ravni. Jezik in slovstvo*. Letnik 41, 95/96, št. 6, 309–326.
- Olga Kunst-Gnamuš, Mojca Nidorfer Šiškovič, Mojca Schlamberger Brezar. *Posrednost in argumentacija v govoru F (p) – T (r)*. Ljubljana: Center za diskurzivne študije: Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani, 1997.
- Olga Kunst-Gnamuš. *Sporazumevanje med željo, resnico in učinkom*. Ljubljana: Slovensko društvo raziskovalcev šolskega polja, 1991.
- *Kurikulum za vrtce*. Sprejel Strokovni svet RS za splošno izobraževanje. Ljubljana: 1999.
- Ljubica Marjanovič-Umek. *Mišljenje in govor predšolskega otroka*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1990.
- Ljubica Marjanovič-Umek, Urška Fekonja-Peklaj. *Sodoben vrtec: možnosti za otrokov razvoj in zgodnje učenje*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008.
- Ljubica Marjanovič Umek, Simona Kranjc, Urška Fekonja. *Otroški govor: razvoj in učenje*. Domžale: Založba Izolit, 2006.

- Tatiana Slama-Cazacu. *O predmetu in metodologiji psiholingvistike, o možnostih njene aplikacije. Jezik in slovstvo*. Letnik 16, št. 5, str. 129–137.
- Drago Unuk. *The Sociolinguistics of Slovene. Jezik in slovstvo. (Tisk. izd.)*. [Tiskana izd.], apr. 1997/98, let. 43, št. 5, str. 237– 239.
- Jef Verschueren. *Razumeti pragmatiko*. Ljubljana: Založba *cf., Rdeča zbirka, 2000.
- Renata Zadravec-Pešec. *Pragmatično jezikoslovje: Temeljni pojmi*. Ljubljana: Center za diskurzivne študije: Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani, 1994.

6 PRILOGE

6.1 Transkripcija posnetega gradiva

Transkribirala bom tiste dele pogovora, v katerih se je pojavilo vljudno izražanje. Vzgojiteljico bom označila s črko V, pomočnico vzgojiteljice s P, otroke pa z O1 (2, 3 ...), pri čemer številke ne pomenijo, da gre vedno za istega otroka, ampak zgolj za vrstni red v komunikaciji. Imen otrok ne bom zapisovala, namesto tega bom uporabila O1 (2, 3 ...), če bo imenovan tisti otrok, ki je udeleženec pogovora ali pa črke A (B, C, ...), če bo imenovan otrok, ki ne bo udeležen v pogovor, oziroma, če ne bom izpisala celotnega pogovora.

6.1.1 Praznovanje rojstnega dne: 21. 3. 2011

Otroci so ta dan praznovali rojstni dan svoje sovrstnice. Vsak izmed otrok ji je tudi čestital, peli pa so tudi pesmice. V tej situaciji se zelo lepo vidi vljudno izražanje, otroci pa na ta način tudi osvajajo ta znanja.

V: *Bravo. In katera bo četrta pesmica?*

O1: *Ammmm ...*

V: *Ti pomagamo izbrat?*

O2: *Jaz bi (dvigne roko).*

V: *Eeeee, no O2.*

O2: *Barčica po morju plava.*

V: *Ehmm.*

O1: *Zvonka!*

V: *In šesta pesmica je pa pesmica za rojstni dan. Prosim O1?*

O1: *Jaz mam tudi lisičko doma.*

V: *Ti imaš tudi tole pesmico?*

O2: *Zvonka, lulat grem.*

Otroci po vrsti slavljenki čestitajo za rojstni dan: *Vse najboljše za rojstni dan, ti želim, da boš še vedno pri Metuljčkih, pa da me boš prišla pozdravit v šolo; Vse najboljše za tvoj rojstni dan, da boš mamico in očka ubogala; Vse najboljše za tvoj rojstni dan, da boš pisala, pa da boš nalogo naredla; Vse najboljše za tvoj rojstni dan, da boš pridna in mamico in očka ubogala, da boš vesela in v šolo hodla; Vse najboljše za tvoj rojstni dan (nekateri otroci jo tudi objamejo in jo poljubijo).*

V: *Tako, zdaj smo ji vsi izrekli čestitko. Bile so izredno lepe in zanimive. In kot se spodobi, bi vas lepo prosila, da še seveda narišemo risbico. Čisto tiho dajmo stolčke nazaj, ne ropotaj.*

Vzgojiteljica razdeli risalne liste, pri tem vsakemu otroku reče izvoli. Otroci odgovarjajo s hvala. Vzgojiteljica in njena pomočnica ves čas tudi svetujeta otrokom pri risanju.

V: *Kakšne čudovite risbice že nastajajo. Vidim, da ste skoraj vsi najprej narisali sončka al pa. Kaj pa to pomeni? Kaj to pomeni, da ste najprej narisali sončka?*

V: *Tu vidim, da si narisala tri balončke. Kje pa je A?*

O1: *A bom tudi narisala.*

V: *A boš tudi narisala. Ahmm.*

V: *(drugi deklici) Pazi samo, da se ti ne bo pomečkala risbica, veš.*

P: *Krasno, samo ti svojo risbico zdaj riši, ne, da boš končal pravočasno.*

V: Ti pa zelo lepo barvaš. Kakšna intenzivna je tale rdeča barva. Krono še lahko tudi pobarvaš, ne?

V: Jaz bi ti svetovala, da bi obleko pobarvala s kakšno drugo barvo. Ja, glej, A (deklica, kateri govori vzgojiteljica), zdaj, če boš še obleko z rumeno barvo pobarvala, potem se ti krasni lasje ne bodo videli. Tak da poskusi obleko pobarvat z drugo barvo.

Slavljenka po vrsti kliče otroke k mizi, kjer sledi pogostitev. Otroci držijo roke v zrak in govorijo mene. Otroci ob tem, ko jim vzgojiteljica delita pribor in hrana, rečejo hvala.

V: Tako, izvolite. Kdo je danes dežurni, bo razdelil servietke. Na, dežurni pa razdeliš servietke okrog.

O1: Nismo še rekli dober tek! Ej, kaj jete, nismo še rekli.

O2: Nismo še rekli dober tek.

V: Tako slavljenka, zdaj pa se vstaneš in zaželiš vsem otrokom dober tek.

O1: Dober tek.

Otroci: Hvala, enako.

O1: Zvonka, bomo šli danes ven?

V: Kaj ti misliš, bomo šli danes ven?

Otroci: Jaaaa!

V: Ja, kaj pa vpliva na to, ali gremo mi ven ali ne?

V: Nina, mi daš prosim eno servietko? Hvala (tudi komunikacija med vzgojiteljicami je vljudna, ta dan je bila prisotna tudi študentka).

Deklica zakašlja, vzgojiteljica reče, da je treba dati pred usta komolec.

O1: *Zvonka, še bi pil.*

V: *Kaj pa čarobna besedica?*

O1: *Prosim.*

V: *Aha. Mi poznamo tudi čarobno besedo.*

6.1.2 Zajtrk v vrtcu: 23. 3. 2011

Ob razdeljevanju pribora vzgojiteljici uporabljata vljudnostne izraze.

V: *Tole pa ravno ni vljudno, da odpiramo vrč. Prvič je vroči čaj, drugič pa to ni dovoljeno. Izvoli.*

O1: *Hvala.*

V: *Izvoli.*

O2: *Hvala.*

V: *O3, izvoli.*

O3: *Hvala.*

P: *O1, boš imel namazano pašteto? O2, ti tudi? ... Izvoli.*

O1: *Hvala.*

P: *Patricija, ti namažem kruh?*

O2: *Deklica odkima.*

V: *Deklice, tukaj ste izjemno glasne in potem ne slišimo ostalih otrok. Trušč nastane, izredno glasne ste. Malo tišje se pogovarjajte pri mizici. Saj se slišite, ne?*

Reditelj prinese deklicam prtiček, deklice odgovorijo s *hvala*.

V: *Metulji, želim vam dober tek!*

Otroci: *Hvala, enako.*

O1: *Mi še nismo!*

V: *Kaj še niste dobile, kruha? Simona še ni prišla do vaše mize. Zdaj bom pa jaz šla Simoni pomagat mazat pašteto, pa bomo prej prišle do vaše mizice. Ne? Prav?*

O2: *Neee, neeee.*

P: *Kdo bo imel namazano?*

O1: *Jaz!*

O1: *A ne! A ne tote! A ni iz one košare vzela, ampak je tam dol šla.*

V: *Se je zmotla? V redu, pa bo zdaj gledala revijo Moj planet, pa bo pol vrnila na ustrezno mesto.*

V: *Kaj pa čarobna besedica? Koliko ti dam, samo enega?*

V: *Jaz pa mislim A, pridi sem, da bo treba si še roke umiti. Kar vzami robec, pa si lepo nos obriši, pa še roke si boš mogla it umiti k umivalniku. Vstran se obrnemo, da izpihamo vstran od mizice. Tako, da bacili ne letijo po mizi in okoli še vse, ne.*

O1: *Prosim še bi jedo, vlki kos mi daj.*

V: *Mislim pa, da velikega koščka ni ... ali je kateri velik košček ...*

P: *O1 sej ti polovičko namažem, pa če boš želel ti še več namažem ...*

O1: *Ja.*

P: *Izvoli.*

V: O1, ti pa govoriš s polnimi usti. A je to vljudno? Kaj moremo naredit, lahko govorimo s polnimi usti? Hm?

O1: Ne.

V: Najprej moramo usta spraznit.

O1: Kaj hitro je. Ti tak hitro ješ.

P: A počasi, nikamor se ti ne mudi, veš.

V: O1, O1!

O1: Kaj?

V: Prosim, če prideš k meni, pa boš šla dol pogledat v kuhinjo k Jasmini, če ima še kaj kumaric, pa nam jih prinesi. Izvoli.

O1: Hvala.

Otroci po zajtrku sedijo v jutranji krog, v njem se pogovarjajo o različnih temah, seveda pri tem upoštevajo pravila vljudnega komuniciranja, vrstni red govorjenja ...:

V: Kdo se pa tukaj prepira? Ajda, Pija in O1. Kaj pa je narobe?

O1: Jaz sem bil prvi tam, zraven A, pol pa se je O2 vrinila.

V: Aha, torej se je O2 vrinila. Ajda je to lepo? Potem pa, kako bomo ravnali? Prvo ji ti moraš povedat, da ti to ni všeč, da se je vrinla. Zdaj pa bi jaz bla kar za to, da se ti prestaviš, pa da se tu presede ... kar stolčka pusti, saj so vsi stolčki enaki ... in da se tukaj usede O1. A je tako prav zdaj?

O2: Ja.

V: Ja, seveda. Je to lepo, da se vrinemo?

O2: Ne.

V: Ne. Vprašamo, ne, ali je tukaj prosto?

V: O1, si si umila zobke?

O1: Odkima.

V: Si si umila zobke?

O1: Odkima.

V: Kaj mi odkimamo ali povemo? Nekaj sem te vprašala.

Otroci se v jutranjem krogu pogovarjajo o gozdu:

V: Kdo prvi začne, O1, ti si izštel?

O1: O2.

V: O2, izvoli, kaj boš pa ti danes povedala o gozdu? No, kaj mu boš povedala? Kaj je pa tebi v gozdu najbolj všeč? Ali mogoče to, da se s starši sprehajaš po gozdu ali kaj podobnega?

O2: Z atijem, pa s Pijo, pa s ... (deklica tiho govori).

V: Lahko malo glasneje govoriš? To te vsak dan prosimo, ker tako po tiho govoriš, da bi te vsi slišali, ne?

V: O1, boš ti kaj sporočil?

O1: Bom še malo razmislo.

V: Dobro, A ...

V: Izvoli, zdaj pa ima besedo A.

V: O1, si ti že na vrsti?

O1: Nekaj še mam za povedat.

V: Ja, ampak si ti že na vrsti? Mene zanima, če si ti zdaj že na vrsti. Si ti zdaj vljudna do naše A, pardon do B? C je že povedala. Si vljudna? Nisi. Zdaj boš počakala ... Ja, boš dobila. Ne, najprej je na vrsti B. Izvoli B.

P: A.

V: *Pardon, A.*

O1: *Zvonka, mene ste spustili.*

V: *Ja če pa nisi mela takrat nič za povedat. Ti nisi imela takrat nič za povedat. Boš mi potem povedala, ne?*

6.1.3 Obisk knjižničarke, branje pravljice Klobuk gospoda Konstantina: 28. 3. 2011

Otroke je ta dan obiskala knjižničarka, ki jim je prebrala pravljico Klobuk gospoda Konstantina. Pri tem je usmerjala otroke, ti pa so se vključevali v pogovor. Knjižničarka je označena s črko K. Otroci so sedeli v krogu, tako da so bili vsi obrnjeni proti knjižničarki in so zraven poslušanja pravljice hkrati tudi spremljali ilustracije. Po koncu pravljice je sledil pogovor o le-tej.

K: *Veste, čigav pravzaprav je ta nahrbtnik?*

O1: *Tvoj.*

O2: *Od pravljicark.*

K: *Ne poznam vas ne še zdaj. Bom morala večkrat prit, da si zapomnim vaša imena.*

O1: *Jaz sem O1.*

O2: *Ja saj bomo povedali.*

O2: *Jaz pa sem O2.*

K: *Vsak, ko bo ... Tak se dogovorimo otroci. Zdaj pa tak ne. Vsak, ki ga bom poklicala, bo še preden pove tisto, kar bi rad, povedal svoje ime.*

K: *In veste, kaj on potem napravi?*

Vsi otroci: *Kaj?*

K: Vidite, kako je Palček Bralček prijazen?

O1: Kaj to je taki klobuk, da daš si na glavo gor?(fanteč vskoči v besedo)

K: Recimo, lahko si ga daš na glavo.

K: V redu, O1. Hvala, da si pokazal ta klobuček še ostalim otrokom.

K: Ko imate rojstni dan, takrat si nadenete take klobučke, ne, take praznične klobučke.

O1: Pa takrat ko je poletje mamó še klobučke gor.

K: Super.

K: Ja, poslušamo drug drugega, ne, pa počakamo, da konča, pa potem drugi lahko začne.

K: Poslušamo, koga zdaj poslušamo? A. A, no povej, kaj bi rada povedala, A?

K: Še pred čem naš ščitijo lahko?

O1: Pa ko konja jahata.

K: O1, ja, to smo že povedali. Ja, v redu.

V: In O1 se je še vmes nekaj spomnil.

K: In O1 še, prosim?

O1: Da, ko, ko grmi.

K: Ko grmi, dobro. Boš povedal do konca? No, zakaj pa takrat, ko grmi?

O1: Da nas nena strela zadane.

V: A se je še spomnila nekaj.

K: Boš povedala, A?

K: *Še kdo bi rad kaj povedal?*

V: O1?

O1: *Pa še na mopedu.*

V: *Ti pa poslušaj, ne moreš skakat A v besedo.*

K: *Kaj pravzaprav naredijo na ta način (ko snamejo klobuk z glave)?*

O1: *Da jih pozdravijo.*

K: *Ja tako. S tem, s klobukom, s tem, da se odkrijemo, potem tudi pozdravimo, ne.*

K: *Kako pa vi pozdravite, ko na primer pridete zjutraj v vrtec?*

Otroci: *Dobro jutro.*

K: *Zmeraj pozdravimo, ko pridemo v kak prostor, recimo ko pridemo zjutraj v vrtec, ko pridete v knjižnico, ko pridete v trgovino, torej je zmeraj vljudno, da pozdravimo. Ne?*

K: *Zdaj pa lepo poslušamo, tiho, nič ne govorimo vmes med pravljico, ampak samo poslušamo. V redu?*

K: *Vam je bila všeč ta pravljica?*

Otroci: *Jaaaaaa.*

K: *Dobro. Bom zdaj šli malo po slikah, pa se bomo pogovorili o tej pravljici. Ne? No, pa poglejmo.*

K: *Kako pa mu je ime?*

Otroci (vsi naenkrat): *Konstantin.*

K: *Zdaj bomo pa roke dvigovali in se poslušali drug drugega. Ne?*

K: *In koliko klobukov ima gospod Konstantin v svoji garderobni omari? Bomo prešteli tukaj? Bomo prešteli. No, kdo bo preštel? A bo preštela.*

O1 (vmes): *Štiri! (vzgojiteljica pššššš!)*

K: *O1 bo dvignil roko, ne, tako. To je, povej še enkrat.*

O1: *Sončni klobuk.*

K: *Kateri je recimo tale klobuk? Mi boš povedala?*

O1: *Ko dežuje.*

K: *Tako, ko dežuje. Ne?*

V: *Si si mogoče ti zapomnila?*

O1: *Novinar?*

V: *Bravo!*

V: *A, lepo se usedi.*

V: *Kakšen klobuček si rekla, no povej. Nismo razumeli. Malo glasneje povej.*

O1: *Sprehodni klobuk.*

K: *In na kakšen način jo pozdravi?*

O1: *Dober dan.*

K: *In pri tem še kaj naredi?*

O1: *Klobuk dol potegne.*

K: *Tako, ja, tako. Tako se odkrije.*

K: *O1, še enkrat povej.*

O1: *Vertno.*

K: *Vertno? Vetrovno, vetrovno je bilo, tako.*

K: *Kaj je naredil? No, kaj je naredil? O1?*

O1: *Pozdravo.*

K: *Tako. In kako je pozdravil gospodično Olgo?*

O2: *Klobuk je dvigno.*

K: *In še kaj je naredil?*

O2: *Pozdravil jo je, pozdravil jo je.*

K: *In jo pozdravil.*

K: *Dobro otroci.*

O1 (vskoči v besedo): *Saj sem jaz tudi eno kapo tak zgubo, ko sem jo mel na dvorišču, pa sem jo pozabo.*

V: *Kako bomo rekli naši knjižničarki Mateji?*

Otroci: *Hvala.*

V: *Najlepša hvala za krasna presenečenja. In tudi meni je bila pravljica izredno všeč. Ali bomo lahko še imeli nekaj časa tole pravljico v našem knjižnem kotičku?*

K: *Lahko ja.*

V: *Super.*

V: *Še tebi pomerim (klobuček)? Izvoli.*

Otroci: *Še meni, še meni.*

V: *Sva skupaj s Simono razmišljale, kako pa bomo mi presenetili našo knjižničarko. Ste za to, da mi tudi njo malo presenetimo?*

Otroci: *Jaaa!*

V: In skupaj s Simono sva se odločile, da boste danes narisali ta klobuk gospoda Konstantina. V treh skupinicah boste lahko risali al pa v dveh, kakor se boste odločili, s flomastri, potem z ogljem, kdo pa bo želel pa ga bo lahko narisal tudi z akvarelnimi barvami. In bomo potem tudi vaše izdelke, seveda čisto vse, če ima gospa Mateja v svoji knjižnici dovolj prostora, dali tudi v dupleško knjižnico, torej v osnovno šolo Duplek na razstavo.

Otroci: Jeeeeeee!

V: Ste za to?

Otroci: Jaaaaaaaaa!

Otroci po koncu pravlјice zaploskajo.

Knjižničarka na koncu vsakemu otroku da tudi nalepko, otroci se ji zahvalijo.

Otroci vse čas dvigujejo roko, vzgojiteljica jih prav tako opozarja, če so preglasni ali če skačejo v besedo.

Po končani pravlјici so otroci začeli likovno ustvarjati.

V: S čim boš ti risala?

O1: nerazločno odgovori.

V: Prosim?

O1: S flomastri.

K: Otroci, jaz se od vas poslavljam ...

O1: Zvonka, jaz nimam lista.

V: Samo malo ...

K: Samo trenutek še ...

V: Teta Mateja se bo od vas poslovila.

K: Pšššš. Čakam, da se umirate vsi. Tako, jaz se danes od vas poslavljam in se že veselim teh vaših izdelkov. Tako da pričakujem, da bo nekaj nastalo, da bomo lahko potem to nesli v našo

knjižnico v Spodnji Duplek. In upam, da boste tudi vi z vašimi vzgojiteljicami kdaj prišli v to šolsko knjižnico v Spodnji Duplek v šolo. Tako da vas pričakujemo tudi tam.

V: Bomo prišli na obisk? Seveda!

Otroci: Jaaaa!

V: Se že veselimo.

K: V redu. Hvala, da ste poslušali pravljico in nasvidenje.

Otroci: Nasvidenje.

V: Nasvidenje.

Otroci pričnejo z risanjem. Vzgojiteljica in njena pomočnica otrokom delita risalni pribor, pri tem vsakemu otroku rečeta izvoli. Vzgojiteljica in pomočnica jih spodbujata, jih pohvalita, največ uporabljata besedo *super*, *krasno*, *dobro*, *v redu*, *npr. ta klobuček je nekaj posebnega*, pogledj kaki krasni klobuk si naredila, tukaj tudi nastajajo krasne slike, zelo si se potrudila ...

O1: Jaz ga nimam!

P: Ja dobiš papir.

V: Kar potrudite se. Klobuček lahko tudi malo okrasite, ne? (vzgojiteljica posredno svetuje otrokom). Da bodo resnično ti izdelki likovni lepi. Mogoče bodo tudi vaši očki in mamice šli pogledat to likovno razstavo v knjižnico.

V: Ves čas opažam, A, da si pozabla, da je treba dat celotni komolec pred usta, ko kašljamo in da ne stresamo bacile po mizi, po prostoru, bodi pozorna.

P: Glej, zaj pa še tu zeleno uporabi, ker tista je bolj takšna, veš. O1, glej tebe bi še samo prosila čist mičkeno bi se sem pomaknila.

O1: Ja.

P: V redu. Maš dovolj prostora?

O1: Ja.

V: *Ti se boš pa malo drugače usedla, A. Ja, super.*

O1: Zvonka, glej.

V: Gledam, ja.

P: *Ja v redu ta čopič al boš poiskala kakšnega tanjšega? Mislim, da bi bilo boljše, če bi še kakšnega malo tanjšega poiskala, glej. Tega v vodo daj, da ga boš oprala pa poskusi s tem.*

V: *Si si ti dobro razdelil prostor (na papirju)? Bolje bi bilo, da bi list obrno.*

O1: Vzgojiteljica, poglej to!

V: *Takoj pridem pogledat.*

O1: Vzgojiteljica lahko se grem igrat?

V: *Seveda, če si končal.*

P: *A, mislim, da boš mogla še malo vode uporabiti, veš. Samo malo počakaj, Zvonka ti je vodo zamenjat šla. Malo boš mogla vode dodati, veš, ker maš presuho barve.*

6.1.4 Posnetek jutranje igre med otroci: 29. 3. 2011

Otroci zjutraj prihajajo v vrtec od šeste ure zjutraj. Do zajtrka se igrajo med seboj različne igre. Vzgojiteljica otroke vedno usmerja in se aktivno vključuje v njihovo komunikacijo, tako da praktično ni mogoče razdvojiti pogovora med vzgojiteljico in otroci. Otroci so zjutraj najprej ustvarjali na temo pravljice Klobuk gospoda Konstantina, ki so jo poslušali prejšnji dan.

O1: Zvonka ...

V: Ja, prosim ... Kaj si pa ti prinesla? Ja, ti si pa poiskala doma nekaj ... U, kaj pa si poiskala, O1, no, kar povej. Kaj pa je to?

O1: Risbice.

V: A vzorčke si poiskala. Poglejte, kako zanimive.

V: Tako, zdaj pa če želite, lahko ustvarjate v likovnem kotičku. Vsaka si lahko vzame svoj klobuček, knjigo pa lahko pospraviš v knjižni kotiček.

V: A, prosim, ti se boš umaknila na ta konec mize, zato, da bo, zato da, tako, da boš imela več prostora.

O1: Zvonka ... (otroci si oblačijo zaščitna oblačila)

V: Prosim?

O2: Bi mi zavezala, prosim?

V: Sem ti zavezala. Ja, tu pa ni trakca, vidiš? En trakec pa manjka. Kar usedi se.

O1: Barvo rabim. (čez nekaj časa) zelenega rabim.

O2: Rdečo rabim.

V: Glej, A, barvo damo tukaj v sredino, ker jo bodo drugi otroci tudi potrebovali.

V: Kaj ti potrebuješ?

O1: Zeleno barvo.

V: Zeleno barvo, dobro.

V: Mislim, da bo treba malo bolj namazat, A. Glej, zdaj pa moreš namazat tiskalo. Glej, takole, lepo namaži, celo hruško je treba namazat.

O1: Zvonka, glej!

V: Ja, kaj pa je nastalo zdaj?

O1: Srček.

V: Odtis srčka.

O1: Belo rabim.

V: Kaj bela še ni odprta? Belo smo pa pozabili odpret.

V: Oooo, kakšen zanimiv klobuček. Ti pa si se krasno spomnila. Ti si si pa zamislila, da ga boš polepšala z barvnim papirjem. Jaaa, kako bo lep! Nekaj posebnega bo ta klobuk gospoda Konstantina.

V: A, a si ti opazla, da maš belo podlago, pa si zdaj še belega snežaka odtisnila? Se kaj vidi? Hmmm? Na belo podlago jaz mislim, da odtiskujemo z drugimi barvami.

O1: Zvonka, mi daš modro?

V: Ja, izvoli.

O1: Hvala.

O1: V učilnico vstopi deklica, pozdravi z dobro jutro, ostale deklice pri mizi ji odzdravijo.

V: O1, si moraš ti nos obrisat? Ne teče svečka ven?

O1: (odkima), ne ne.

V: Bo ti tudi poskusila ali boš samo opazovala ali se greš v drugi kotiček igrat?

O1: Opazovala.

V: Ja, dobro. Izvoli, potem pa si kar poglej, kaj ustvarjajo naše deklice.

V: *O, zelo zanimivo. Jaz predlagam, da ko se bo barva posušila na tej strani, da še klobuček na drugi strani polepšate z vzorčki.*

O1: *Jaz rabim gobo.*

V: *Gobo? Želiš, da ti jo jaz poiščem? Izvoli.*

O1: *Hvala.*

O1: *Rdečo barvo rabim, A.*

V: *Ja kako ji boš pa rekla? Prosim, če mi podaš skodelico bližje.*

V: *A to maš za A? Kaj si pa A prinesel, povej ji. No povej, kaj maš tu notri za A al je to presenečenje?*

O1: *Presenečenje.*

V: *O, presenečenje. Za koga pa maš to hiško?*

O1: *Za tebe.*

V: *O, hvala. Lahko jaz razstavim to hiško vrtcu, pa še celo piše Zvonka, ali jo odnesem domov? Odnese jo domov. Za koga pa imaš še tukaj eno darilo, hm? Za B?*

O1: *To pa za Simono.*

V: *Pa ji boma dala na poličko, pa ji boš potem dal. Evo, glej, tole vrečico pa si lahko pospraviš v predalček. Boma dala tukaj sem. Lahko prideš pogledat kaj mi ustvarjamo, kaj naše deklice ustvarjajo v likovnem kotičku.*

O1: *Glej!*

V: *Kaj si pa to dobila?*

O1: *Dve mucki.*

V: *Dve mucki?*

O1: *Moji sta zdaj!*

V: *A ne smem pogledat? Hm? O1? Ne boš mi nič pokazala?*

Deklici se igrata v igralnem kotičku kocka:

O1: *Ka, če za mladička eno zgradima, potem pa za Pikeca pa mucki.*

O2: *To ni Pikec!*

O1: *Dobro, oprosti.*

O1: *Ne, k mojim muckam ne bo segala!*

O2: *Ja, bo!*

O1: *Ne, od tu je dalje konec, pa do tja.*

O2: *Kolko hočem, lahko naredim.*

O1: *Pol pa ti bom jaz ruknila.*

O1: *(čez nekaj časa). Ej, toto ne bi smela!*

O1: *Moji dve mucki bota lahko mele strehico.*

O2: *Ja, moj kužek pa je ne rabi.*

O1: *Ja, pa bo potem moker, he.*

O1: *Bo tvoj kuža mel bazenček en veliki?*

O2: *Ja.*

O1: *Izvoli.*

O1: *Ej, punčke ti ne rabiš!*

O2: *Ja, pa rabim!*

O1: *No ...*

V: *No, zakaj ne bi potrebovala punčke, O1? Hm?*

O1: *Kikec nima rad dežja, kuža pa ga ma ne ... Hitro stečeta pod to strehico. Lahko prosim (igra)? Seveda lahko.*

O1: *Pa ne A, pa ne tak! Prvo moreš it punčko it dat sem, k meni, potem moreš dat Kikeca, potem pa kužka, da naj prek skoči. Ne, ne punčko ...*

O1: *Vzgojiteljica, robčke sem prineso!*

V: *Ja, hvala.*

O2: *Jaz sem jih že včeraj!*

O1: *Jaz pa sem prineso jojota, pa še sestavljanko, pa pa ...*

V: *Krasno, lahko daš te tvoje igrače v kotiček sestavljanka ...*

V: *O, kaj si si pa ti prinesla! Da vidim. Kaj je to za eno igračo? Uuu, zanimivo. Kakšno ime pa ima tale živalca? Kaj je to mogoče ...*

O1: *To ni živalca! To je po televiziji!*

V: *Kaj je to mogoče sverjasec?*

O1: *Ne, to je ena ko jo češeš, pa ji lahko prinčeske delaš.*

V: *Res, ampak to se ne da prebrat. To je ena pravljica živalca.*

V: *Če se lahko s to igračo igram. Jaz pa mislim, da jo je treba najprej navit ...*

O1: *Ja, lahko jaz?*

V: *Ja, boš poskusla, samo da dokončam ... Izvoli, poskusi. Pa bo A pokazal, kako se lahko igramo s tole igračo. Ne?*

O2: *Jaz že vem.*

V: *Ja ni nujno.*

O3: *Jaz vem, kak se lahko igramo.*

V: *Kaj? Maš ti tudi takšno igračko doma?*

O3: *Ne, pri enem sem sem vidla, pa mi je dal za sprobati.*

V: *Kdo?*

O3: *Marko.*

V: *Marko ti je dal preizkusiti svojo.*

O3: *Ja, ker je dobil iz Anglije.*

O1: *Lahko jaz še probam?*

V: *Ti bo preizkusila?*

V: *Ti jaz pomagam?*

O1: *Ja.*

V: *Evo, izvoli.*

V: *Mislím, da ne bo tako enostavno sestaviti to sestavljanke, ker je sestavljena iz šestdesetih delcev.*

O1: *Šestdesetih?*

V: *Ja.*

O1: *Lahko pa z mano sestavljaš.*

V: *Ja, lahko pa O1 pomagaš.*

O1: *Ja, ker te jaz tudi povabim zraven.*

V: *Ti jo povabiš, da ti pomaga sestavljati?*

O1: *Ja.*

O1: *Zvonka, boš nekaj rekla hrčku?*

V: *Vseeno kaj mu povem? Dobro jutro. Kaj? Kaj ta hrček ponavlja? Kaj je to papagajček? Zanimivo.*

O1: Zvonka ...

V: Prosim?

O1: Jaz grem danes po kosilu?

V: Po kosilu? Kdo pa pride po tebe?

O1: Babica.

O2: Zvonka, jaz ne morem ob dveh it domov, če je ata v Novem mestu.

Z: Aja, ata je v Novem mestu na službenem potovanju? Ja, glej, pa boš drugi teden lahko šla po kosilu domov.

O1: Zvonka ...

V: Prosim O1, želiš? Kaj si mi hotla povedat? Ti imaš tudi to igračko doma. A jo je poimenoval, da se ta igrača imenuje jojo.

O2: Jojo je že bla prej.

O1: Jaz mam tudi jojo.

V: Ti imaš tudi jojota? Ahm. Zakaj se pa reče tej igrači jojo?

O2: Sj jaz tudi ne vem.

V: Ti tudi ne veš.

O1: Lahko jaz tudi malo poskusim (jojo)?(pogovor med otroci)

O1: Zvonka, kaj se je že ono posušilo?

V: Ja pojdi pogledat.

O1: Zvonka, kmalu bo.

V: Kmalu bo?

V: A! Malo načrt poglej! ... Ja, no vidiš, da gre. Tu še maš svetlo rjavo ...

V: Kje pa mi gledamo knjigo? Kje, O1, gledamo knjigo? O1! Kje mi gledamo knjigo? Kaj?

O1: V knjižnem kotičku.

V: In na mizi. Dajte torej knjigo v knjižni kotiček in jo lahko gledate pri mizici.

O1: Zvonka ...

V: Prosim?

O1: Sem že sestavla.

V: Res? Pridem pogledat, kaj sta sestavla. Ti si mu pomagala?

O1: Ja.

V: Jaz predlagam, da to pokažeta še drugim otrokom, kaj sta sestavla.

Deklici se igrata v igralnem kotičku kuhinja:

O1: Na pi te iz tote. Zaj pa spat!

Deklici se igrata v igralnem kotičku knjiga:

V: Zvonka, pridi nekaj pogledat! (gledanje knjige)

O1: Pri tej ženski je sodelovalo trideset zdravnikov, da veš!

V: Trideset zdravnikov, zakaj pa?

O1: Ker ma taki debeli trebuh.

V: Aha, tu piše. Največja živeča ženska, ki je rodila. Ma res velik trebuh.

O1: Joj igle, prosim, odstrani igle (drugi deklici ob gledanju knjige)!

O1: Zvonka, pridi nekaj pogledat! Poglej to!

6.1.5 Jutranji prihod v vrtec, zbiranje otrok, igra v igralnih kotic̃kih: 31. 3. 2011

Od šeste do osme ure zjutraj otroci prihajajo v vrtec. V tem času se igrajo z vzgojiteljico in med seboj. Vzgojiteljica otrokom dopušča svobodo pri igri, vendar jih kljub temu ves čas usmerja in spremlja njihovo igro.

V: *Evo, izvoli, lahko takoj kuhaš. Samo malo, to vam bomo tudi premaknili. So premikali kotic̃ke.*

O1: *Jaz bi v voziček šel.*

V: *V kaj bi ti šel? V voziček? To pa ni voziček, to je kavč.*

O1: *Ne!*

V: *Ja, seveda je.*

O2: *To so vozički, povej!*

V: *Ja, seveda.*

O2: *Vozički.*

V: *Tukaj so vozički.*

Fantka, ki sta sodelovala pri tem pogovoru, sta iz mlajše skupine, ker se zjutraj do sedme ure v enem prostoru zbirata dve skupini. Iz komunikacije je razviden vljuden govor vzgojiteljice. V nadaljnji igri z vzgojiteljico (pri sestavljanju sestavljanke) sem opazila, da mlajši otroci še nimajo tako razvitega vljudnega izražanja, deček je namreč klical vzgojiteljico s *pridi, pridi že no!*, nadalje se je pri zlaganju obrnil na vzgojiteljico z *daj mi, daj mi!*, ko je vzgojiteljica rekla *Kaj pa, če počakamo A, nam bo A pomagala*, je deček odgovoril z *Neee!*. Prav tako je neka druga deklica iz mlajše skupine rekla: *Zvonka, mi ga gor boš oblekla?* (dojenčka), torej tudi ni uporabila besede prosim. Ko so se mlajši otroci odpravljali v svojo igralnico in jim je vzgojiteljica rekla, naj pospravijo za seboj, je mlajši deček rekel *Jaz se nisem igral* (ker ni želel pospraviti za seboj).

V: *Zdravo. Pridi, pridi, ti moja deklica. Kaj imaš spet novo ogrlico, hm? ... Ja krasno, kdo ti je to nardil?*

O1: *Sama.*

V: *Sama. In boš imela to ogrlico okrog vratu?*

O1: *Ne.*

V: *Ne?*

O1: *To je za tebe.*

V: *To je za mene? Darilo si mi nardila? O, zakaj pa? Hm? Kar tako? S čem sem si to prislužila, to darilo?*

O1: *Pridna si bla.*

V: *Pridna sem bla? Ja, super. Te pa morem bit še naprej pridna. Ja hvala. Da vidim, če mi gre to čez glavo ... Ja, pa mi gre. Evo, in imam novo ogrlico. Sem lepa?*

O1: *Ja.*

V: *Super. Se ti zahvaljujem za tako krasno darilo.*

O2: *Zdaj pa dol daj! (mlajši fantek)*

V: *Ne, če pa sem jaz to dobila kot darilo in bom to zdaj nosla.*

V: *Kdo bo povedal vse črke?*

Otroci: *Dvignejo roke in rečejo jaz.*

V: *No izvoli, A*

Otroci: *Deklica našteva črke abecede, mlajši deček hkrati začne poimenovati sličice in ji tako vskoči v besedo.*

V: *Aha, ti pa res poznaš vse črke.*

Igra deklic in vzgojiteljice v kotičku družabnih iger:

V: *Kaj se bomo pa igrale? Kaj predlagate?*

O1: *Človek ne jezi se.*

V: *Torej gremo v kotiček družabnih iger in se bomo igrale Človek ne jezi se.*

O2: *Jaa!*

V: *Ja, super. Potem pa gremo.*

O1: *Gremo!*

V: *Na, izvoli (Človek ne jezi se).*

O1: *Hvala.*

V: *A, izvoli, trikrat mečeš, da dobiš šestico. ... Izvoli, v smeri urinega kazalca mečemo.*

O1: *Zvonka, jaz te tu čakam (da bi vrgla vzgojiteljičino figurico iz igre).*

V: *Jaz pa tebe tukaj.*

O1: *Ven sem te vrgla!*

V: *Nič še me nisi ven vrgla, nisi me. Nič me še nisi vrgla ven, glej, moja figurica je še vedno tukaj. Če pa bi dobila ti dve, potem pa bi šla ta figura nazaj v hiško. Na, izvoli.*

V: *Zdaj pa gre ven kdo?*

O1: *O2.*

V: *Izvoli.*

O2: *Nič hudega, jaz se ne bom jezila.*

V: *Ne boš se jezila?*

O2: *Ne.*

O1: *Nisi me mogla vrečt.*

O2: *Bom te zdaj mogoče.*

O1: *Ven vržeš, Zvonko vržeš ven!*

V: *Jeee, pa res!*

O1: *Haha!*

V: *A, zdaj pa nič več, zdaj si pa že mela.*

O1: *Šest sem mela. 1, 2, 3, 4, 5, 6.*

V: *Točno, ja, oprosti. To sem pa spregledala.*

O1: *A, ne ružit!(s kockami)*

V: *Pojdi si prosim obrisat nos, ker ti srečka ven teče, veš (punčka si obriše nos).*

V: *Kaj pa, če vas jaz mogoče povabim v likovni kotiček? Al pa v knjižni kotiček?*

Otroci: *Jaaa!*

O1: *Jaz bi šla na računalnik!*

V: *Kar izvoli, računalnik je prižgan, se lahko greš igrat. Pa znak si daš v žep, ne?*

Deklici se igrata v igralnem kotičku s figuricami:

O1: *Ste vsi pripravljeni? Pridite že!*

O1: *Tak, zdaj bom jaz ... Zaspanček, zbudi se!*

O1: *Tok, tok.*

O2: *Kar naprej.*

O1: *Lahko ti otroke paziš? ... Bi lahko otroke pazla? Ja, z veseljem.*

O1: *Sestra!*

O2: *Prosim?*

O1: *pazi otroke. Boš vedla?*

O2: *Ja.*

O1: *Si si zapomnila?*

O1: *Takoj ven, ven iz moje sobe!*

O2: *Takoj iz moje sobe ven!*

O1: *Daj, zbudi se ti!*

O1: *Vzgojiteljica, zbudi se!*

V: *Jaz se morem zbuditi ali mate kako drugo vzgojiteljico? Aha. Dobro, se opravičujem.*

O1: *Tako, zdaj pa nardimo krog. Ja, krog. Ubogajte ..., danes je vzgojiteljica.*

K igri pristopi tretja deklica:

O1: *Ti se tam igray! Midve se s tem igrama.*

O1: *Mene ne moti, če se z nama igra.*

O2: *Mene pa.*

V: *O1, prosim, če si greš obrisat nos. O1, izpihaj si nos. ... Kar izpihaj si nos ... O1, izpihaj si nos! ... Si si izpihala nos? Daj mi, da vidim.*

V: *O1, jaz ti vseeno predlagam, da se slečeš. Ali te zebe?*

O1: *Ja.*

V: *Kaj te zebe?*

O1: *Pokima.*

V: *Ja? Glej, samo, ko bomo šli ven, te bo pol še bolj zeblo. Nekam pospravi si. Izvoli. Pospravi si to svojo jopco.*

Deklice se v kotičku kocka igrajo Človek ne jezi se:

O1: *Pa nehaj pomagat! (pri štetju)*

Deklice se pri igri tudi prepirajo:

O1: *Lahko tudi tak gre, povej!*

O2: *Ne.*

O3: *Ne, ne. (odrine figurico z igralne plošče)*

O1: *Poglej, kolko jih je. Tolko. Vidiš?*

O2: *Ja tukaj sem bla, veš tu.*

O1: *Tri. Vidiš, tu je tri! Ja, tak je prav, povej.*

O1: *šteje po plošči.*

O3: *Ne, ne, ne, ne.*

O1: *O2, kolko jih je? Ena, dva, tri! Tri! Tri jih je.*

O1: *Je mela šest, poglej! Poglej, je mela šest! (deklici to pojasnujeta tretji deklici)*

O2: *Jaaaa!*

O1: *Pa je mela šeest!*

O2: *Jaaaa!*

O1: *Pogleej!*

O1: *A, poglej, drugače ne moremo bit. Bi lahko ti tja šla sedet?*

P: *A, prosim zapreš vrata?*

6.1.6 Kosilo v vrtcu: 1. 4. 2011

Vzgojiteljici ravno tako kot pri zajtrku razdelita pribor in pri tem uporabljata vljudnostne izraze, otrokom zaželite *dober tek*, otroci odgovarjajo s *hvala*.

O1: *Prosim daš eno servieto (reče deček rediteljici).*

V: *Izvoli rečeš vsakemu.*

V: *Ni še bil dober tek, ni še bil dober tek ... Izvoli. In ko vam bom zaželela dober tek, vsi začnemo jest, ja?*

V: *Torej dežurni uporabljate tudi vljudnostne izraze, rečete prosim, izvoli, mi pa odgovorimo hvala.*

V: *Mi vemo, da pri mizi, ko jemo, s polnimi usti ne govorimo. Pri kosilu ne rabite bit čisto tiho, ampak smo vljudni, ne kričimo ali govorimo s polnimi usti, ne? Lahko svojemu prijatelju tudi kaj povemo, ampak ne s polnimi usti.*

V: *Je dobra juha? Vam tekne juha?*

O1: *Ki je Simona?*

V: *Prosim, Simona pride takoj, ker smo obisk dobili, veš, in je šla ... Teta, ki prodaja igrače, ja, nam je prišla danes nekaj pokazat, ampak nimamo časa. In ji je šla sporočit, da bo nam drugič prišla pokazat kakšne igrače prodaja, ne?*

P: *Tukaj Zvonka pa najboljše, da vzameš (nerazločno)*

V: *Aha, brisačo ...*

P: *Zvonka, oprost, da motim, ampak ona gospa A te čaka, tiste figurice je prinesla. Sem rekla, naj malo počaka v zbornici.*

V: *Aha, dobro.*

O1: *Vzgojiteljica!*

P: *Prosim, malo počakaj ...*

O1: *Zvonka, mi daš malonezo.*

V: *Majonezo, ne malonezo.*

O2: *Ne, ne bom.*

V: *Hvala, ne bom, se reče.*

P: *Kaj bi še ti rad?*

O1: *Ribico.*

P: *Prosim, jaz bi še ribico jedo, ne, ja.*

O1: *Zvonka, mi zaj daš prosim majonezo.*

V: *Ja, lahko si jo greš sam vzet.*

O1: *Prosim, še bi jedel.*

V: *Ja, kaj bi še jedel?*

O1: *Krompirjevo solato.*

V: *Ja, izvoli. Takole. To si boš pa sam vzet, ne? Majonezo.*

O1: *Prosim še bi majoneze.*

V: *Lahko si greš sama vzet. Odložiš jedilni pribor pa servietko in si greš sama vzet.*

O1: *Prosim, še bi pila.*

P: *Izvoli.*

O1: *Lahko hrčka pobožam?*

V: *Ja, skupaj bomo to opravli.*

O1: *Na preprogo, na preprogo, vsak na preprogo (otroci se usedejo na preprogo, da pogledajo hrčka, deklica jih okrega, ker nekateri tega ne storijo), na preprogo.*

6.1.7 Igralni dan v vrtcu: 8. 4. 2011

Otroci se vsak petek prosto igrajo v igralnih kotičkih, prinesejo tudi svoje igrače.

O1: *Dober dan.*

V: *Dobro jutro.*

Deklici se igrata v igralnem kotičku kuhinja:

O1: *Zvonka, Zvonka! Poglej me!*

V: *Da vidim, samo malo. Kaj si se uredila? Aja, lisičko pa kuno sta dali sem.*

O1: *Z bleščicami sem se.*

V: *A z bleščicami si se namazala? Kje?*

O1: *Po obrazu.*

V: *Kaj pa jaz moram rečt, kaj bi jaz rada imela oziroma kupila?*

O1: *Jaz bi rada kupila muce al pa kužke.*

V: *No, saj to sem rekla, pa si rekla da ne. Ja, super, krasno, bom jaz prišla to pogledat v trgovino, velja?*

Deklica in deček se igrata v kotičku kocka:

O1: *Kak se da to odpret?*

O2: *Glej, glej. Če hočeš tota vrata odpret moreš bit močna.*

O1: *Lahko se z mano igraš, A (deklica to reče sovrstnici, ki se je prej igrala Človek ne jezi se).*

V: *Pa ste pogledali, kakšne živali ste postavli skupaj? Kaj se postavli skupaj gozdne živali, pa domače živali pa divje živali?*

O1: *Ja?*

V: *Kakšne živali imate v enem domu, hm?*

O1: *O2?*

O2: *Kaj?*

O1: *Te pa grema zgradit zdaj za medvedka.*

V: *Lahko data ti dve živalici vidve skupaj.*

O1: *Ja sej.*

O2: *Ja.*

V: *Ja jaz vaju sprašuje, če sta lahko skupaj. Ali se bosta pogrizle ali sta prijazni živali to.*

O1: *Prijazni sta, radi se mata.*

V: *Prijazni?*

O1: *Kaj je s tabo, kaj mečeš?*

O2: *Kaj mečeš ti moje, boš mi potrgo to.*

O3: *Saj je čist malo.*

O1: *Ej stari, glej to!*

O1: *A, glej, kaj sem zgradila. To bo za naju, to bo za medvedka pa Čapkota.*

Vzgojiteljica se z deklico igra Človek ne jezi se:

O1: *Nehaj, nehaj!*

V: *Ja če pa je število takšno, da te morem dat nazaj. Zakaj pa ne? Takšna so ... Takšna so pravila igre.*

V: *In en, dva ...*

O1: *Nehaj!*

V: *Ja takšna so pravila igre.*

O1: *Zdaj te bom pa mogoče jaz.*

V: *Ja takšna so pravila igre.*

Otroci se igrajo igro metanja obročev na palico:

V: *Nasvidenje. Pridi O1, pridi. Pridi k meni, da vidim, kakšno igračo si prinesla. Pa novo frizuro maš danes? Kdo ti jo je naredil?*

O1: *Mami.*

V: *Mami? Kaj ti si si prinesla igračo za igrišče? Da lahko ciljamo, kdo prinese več obročev. To je pa stožec. O, ti si si prinesla igračo za igrico gibalno.*

O1: *Zvonka, jaz mam nove!*

V: *Kaj maš nove? Kaj maš nove, O1? Novo jakno?*

O1: *Ne. Mam gor obuto.*

V: *Aaa, nove sandale.*

O1: *Stran idi, A!*

V: *Ja glejte, tu igrajo deklice in ciljajo obročce, tako da bomo šli vstran.*

Deklici se igrata z dojenčkom:

O1: *Kak je lepa!*

O2: *Lep, ne lepa!*

O1: *Kaj je fantek? Kak pa mu je ime?*

Deklice se v kotičku kuhinja sprejo:

O1: *Ona je zakričala.*

V: *Zakričala je, pa si jo ti že kar udarla?*

O1: *Ne, bek sem jo potiskala.*

V: *Kaj zdaj, te je potisnila al te je udarla?*

O2: *Potisnila.*

V: *No vidiš, pol pa si mi ti narobe povedla. Sta prav ravnale vidve?*

O1: *Ne.*

V: *Nista. Ena ni prav in druga ni prav ravnala, ne? Ampak se pogovorimo.*

V: Deklice, zanima me, ali ste se zdaj dogovorile tukaj? Ja, če ste pa samo tri, zakaj ste se pa sprle? Kdo je reko, da vas je preveč. Ena še manjka, glejte tukaj mamu navodila ... Samo tri ste in prej ste rekla, da vas je preveč v tem kotičku. Je dovolj prostora, da se lahko igrate ne?

6.1.8 Vodena dejavnost v vrtcu: Obravnavanje pravljice Mali zajček in velikansko korenje: 14. 4. 2011

Otroci so ta dan s pomočjo diaprojekcije obravnavali pravljico Mali zajček in velikansko korenje. Dejavnost je vodila študentka predšolske vzgoje. Ob projekciji pravljice je otroke spraševala vprašanje v zvezi z le-to, pravljico jim je dan prej že prebrala vzgojiteljica. Študentka je označena s črko Š.

V: Zdaj me pa zanima, če še imate vi kakšne ideje, ko ste tole pravljico slišali. Kaj še vi predlagate, kaj vse bi se lahko še mi v vrtcu igrali na tole pravljico? O1 je prva dvignila roko, da slišim, kaj pa O1 predlaga.

O1: Da bi lahko sadili.

V: Da bi lahko sadili. Zelo dobra ideja. O2 kaj pa ti predlagaš. Kaj bi še lahko počeli?

O2: Da bi naredili jabolčno pito.

V: Da bi naredili jabolčno pito iz zelenjave?

O2: Ja.

V: Dobro, jabolčna pita je dobra ideja, ampak mi smo se tukaj pogovarjali o zelenjavi, ne. Tak, da bi lahko naredili kakšno pito?

O3: Zelenjavno.

V: Zelenjavno pito bi lahko naredili.

V: Izvoli O1. Kaj pa še ti predlagaš?

O1: Da bi se igrali vrtnarje.

V: Da bi se lahko igrali vrtnarje. O, kaj pa potrebujemo za to, da bi se mi lahko igrali vrtnarje? O2?

O2: *Lopate pa kramp.*

V: *Glasno, kaj?*

O2: *Lopate pa kramp.*

V: *Kaj bi lahko skuhali? O1 še ni nič povedala.*

O1: *Zelenjavno juho.*

V: *Jeee, krasno ideja. Zelenjavno juho bi lahko skuhali.*

V: *Ampak jaz mislim, da smo se zdaj že dovolj nakuhali pa napekli. Ima še kdo kakšno drugo idejo? Hm? Ali vam je zmanjkalo idej? Da slišim O1, kaj pa še ti ...*

O1: *Da bi se igrali z zelenjavo.*

V: *Da bi se igrali z zelenjavo. Kako pa si to mislil? Kako bi se lahko igrali z zelenjavo O1? Bi nam ti to pojasnil?*

O1: *Ne.*

V: *Dobro jutro, dobro jutro teta Ksenija. No, kako mi pozdravimo?*

Otroci: *Dobro jutro.*

V: *Dobro jutro. Tako je, ja.*

V: *Kaj mislite, kaj pa boste gledali? Kaj? Kaj boste gledali?*

O1: *Živali?*

V: *Vidite, tudi živali. Kaj rabimo lestev? Potrebujemo lestev?*

P: *Ni potrebno.*

V: *Ne?*

V: Zdaj bom pa jaz prepustila besedo naši Anji. In se bom zadaj nekje vedla in kar z vami. Ja, ampak kljub temu bom jaz stolček potrebovala, ker drugače ne bom nič videla na platno. Ker tako velika pa spet nisem, ne? Tako.

O1: Te bi te noge bolele, če bi stala.

V: Veste kaj. Danes pa bom jaz zelo zelo vesela, preden prepustim besedo Anji, da bi se držali pravil v pogovoru. Da govori samo eden, ostali otroci pa poslušamo tistega otroka, zmenjeno?

Otroci: Ja.

V: In še nekaj. Dvignili boste roke, da vas bo Anja lahko poklicala po imenu. Prav? Pa še nekaj. Danes je z nami tudi gospa Nastja in snema. In če boste vi tiho govorili, se ne bo nič slišalo.

V: Izvoli, Anja.

Š: Hvala. No otroci, ste razumeli zdaj ta pravila?

Otroci: Ja.

Š: Dobro.

Š: Kdo bo opisal prvo sliko? Izvoli A.

Š: In kam sta prišla prvo? Prva slikica. Izvoli O1.

O1: Tiho govori.

V: Glasno.

O1: K buči (slabo se sliši).

Š: Ja, to je bil prvi zajček, ki ... Buča je bla ogromna al je bla majhna? Ogromna.

Š: Kaj pa sta se nato domislila Vili in mali zajček? Izvoli O1. ... Si pozabo?

O1: Ja.

Š: *In kaj se je potem zajček Vili odločil? Izvoli, O1.*

O1: *Da bo vsak svojo zelenjavo ... (nerazločno).*

Š: *Pa so bili drugi zajčki za to, so se strinjali?*

Otroci: *Ja.*

V: *Ja Metulji, jaz sem zelo zadovoljna. Lepo ste obnavljali in lepo ste pripovedovali ob slikah. Edino kar me je motlo, vedno ste tako tiho. Malo glasneje bi lahko govorili, ja? In tudi sem izredno vesela, ker ste se danes spomnili toliko idej. In jaz mislim, da bomo imeli ...*

O1: *To mi ni všeč!*

V: *Kaj pa je narobe? Kaj ti ni všeč O1? Kaj je narobe? Kaj se je zgodilo, nisem videla, mi poveš? Kaj je blo narobe? Kaj ti ni všeč? Ti kdo nagaja?*

O1: *Pokima.*

V: *No, saj lepo, da si povedala.*

6.2 Priprave vzgojiteljice

Vzgojiteljica Zvonka Pilinger mi je posredovala tudi svoje priprave. Vljudnost in posrednost se sicer vključujeta v dejavnosti v vsakem trenutku, vzgojiteljice so še posebej pozorne na to in opozarjajo otroke na uporabo vljudnostnih izrazov. Prav tako so pozorne na medsebojno komunikacijo, saj so tako tudi same vzor otrokom.

6.2.1 Priprava: 21. 3. 2011

DIPL. VZGOJITELJICA: ZVONKA PILINGER

POM. VZGOJITELJICE: SIMONA FERŠ

SKUPINA OTROK: heterogeni oddelek - Metulji

STAROST OTROK: 4 – 6 let

PODROČJE DEJAVNOSTI: družba

CILJI:

- osrečiti slavljenko, jo povzdigniti kot osebnost;
- krepitev slavljenkine samozavesti in njeno notranje osrečevanje;
- vrednotenje osebnega dela, vloženega v izdelek – darilo;
- utrjevanje petja že znanih pesmic;
- utrjevanje tehnike risanja;
- razvijanje jezikovne zmožnosti v različnih funkcijah in položajih ob vsakodnevnih dejavnostih ter v različnih socialnih situacijah.

METODE:

- pogovora;
- poslušanja;
- petja;
- lastne aktivnosti.

OBLIKE:

- skupna;
- individualna;
- skupinska.

KOLERACIJA MED PODROČJI:

- umetnost – glasbena, likovna;
- jezik.

DEJAVNOSTI VZGOJITELJICE:

- otroke posedem na stolčke in jih v pogovoru spomin, da naša slavljenka Tia danes praznuje šesti rojstni dan;

- slavljenko povabim, da sede na kraljevi stol in jo spodbudim, da izbere šest pesmic, ki ji jih bodo otroci zapeli;
- otroke spomnim, da bodo zapeli in zaplesali še pesmico Rojstni dan; slavljenki najprej voščim, nato povabim k izrekanju voščil tudi otroke;
- otroke povabim k mizam, da narišejo risbice za darilo - album;
- slavljenki povem, da sem zanjo pripravila poseben ples – račke, vse otroke povabim na ples;
- ob lepo pripravljenih in pogrnjenih mizah otroke povabim na pogostitev s pecivom in sokom;
- deklico Tio spomnim, da izbere otroka, ki ji bo izročil darilo;
- slavljenko v pogovoru spomnim, naj upihne svečke in si ob tem nekaj zaželi.

DEJAVNOSTI OTROK:

- otroci sedijo na stolih, me poslušajo in se z mano pogovarjajo;
- pojejo že znane pesmice po izbiri slavljenke;
- skupaj s slavljenko zapojejo in zaplešejo;
- vsak otrok posebej ob stisku desnice izreče voščilo;
- otroci si izberejo motiv on tehniko ter narišejo risbico;
- otroci zaplešejo ob zabavno glasbi;
- posedejo za pogrnjene mize in se pogostijo s pripravljenim pecivom ter pijačo;
- izbrani otrok preda darilo, mu vošči ob prazniku;
- otroci pripihanju svečk sodelujejo s štetjem od ena do šest. Ob koncu zapojejo zdravico Vse najboljše za te (v slovenščini, angleščini, nemščini).

DEJAVNOSTI POMOČNICE VZGOJITELJICE:

Pomočnica vzgojiteljice aktivno sodeluje pri praznovanju rojstnega dne:

- s petjem
- z voščilom;
- s plesom;
- s pripravo prostora;
- s pomočjo pri izdelavi albuma.

SREDSTVA:

Kraljevi stol, slavnostni klobučki, zgoščenka z glasbo, predvajalnik zgoščenk, darilo – album z risbicami otrok in plišasta igrača (medvedek), sok, slano pecivo, torta s svečkami iz kartona, papirnati prtički z motivi, lončki PVC.

6.2.2 Priprava: 23. 3. 2011

GLAVNA TEMA: dnevna rutina

PODTEMA: zajtrk

SODELOVANJE S STARŠI, ZUNANJIMI SODELAVCI, LITERATURA – VIRI: 2. snemanje Nastje Koter (gradivo se bo uporabilo pri pisanju diplomske naloge)

CILJI: otroku privzgojiti ustrezen odnos do hrane, navajanje otrok na kulturno obnašanje pri zajtrku, otrok se uči uporabe kulturnih izrazov (prosim, izvoli, hvala, hvala ne bom), otrok utrjuje naloge dežurnega, otrok razvija pasivno in aktivno besedišče, navajanje otrok na ustrezno higieno pri uživanju hrane (umivanje rok, uporaba prtička ...), navajanje otrok na samostojno pospravljanje po končanem zajtrku.

PODROČJE DEJAVNOSTI: družba, jezik.

NALOGE VZGOJITELJIC, SREDSTVA: pred zajtrkom otroke spomnim na opravila, ki jih opravijo, preden sedejo k mizi, izberem dežurne, otrokom pomagam pri razdeljevanju hrane, upoštevam otrokove potrebe pri prehrani, sem pozorna na kulturno obnašanje pri mizi.

6.2.3 Priprava: 24. 3. 2011

GLAVNA TEMA: pravljična ura

PODTEMA: pravljica Klobuk gospoda Konstantina

PODROČJE DEJAVNOSTI: jezik, likovna umetnost

SODELOVANJE S STARŠI, ZUNANJIMI SODELAVCI, LITERATURA – VIRI:
knjižničarka Mateja iz OŠ Duplek.

CILJI: ob poslušanju in pripovedovanju pravljic razvija domišljijo, otrok spoznava nove besede in besedne zveze, širjenje otrokovega besedišča, otrok v komunikacijo posluša jezik in je vključen v komunikacijske procese z otroki in odraslimi, otrok spoznava pravila lepega vedenja in uporabo vljudnostnih izrazov, razvijanje ročnih spretnosti z uporabo risal različnih dimenzij in kakovosti po doživetju pravljice, barvno izražanje različnih čustvenih stanj.

DEJAVNOSTI IN AKTIVNOSTI OTROK:

Pravljlična ura: otroci ugibajo, kaj je prinesla knjižničarka Mateja v škatli presenečenja, odgovarjajo na vprašanje knjižničarke, poslušajo pripovedovanje pravljice, komentirajo pravljico ter obnavljajo vsebino ob slikah iz slikanice;

Likovna delavnica: po doživetju pravljice otroci rišejo ali slikajo v treh skupinah: risanje po pravljici s flomastri, z ogljem alo z akvarelnimi barvicami, pospravljanje likovne delavnice po končani dejavnosti.

NALOGE VZGOJITELJICE IN POMOČNICE VZGOJITELJICE TER KNJIŽNIČARKE: ga. Mateja otroke motivira za poslušanje pravljice s škatlo presenečenja, z napovedjo besedila otroke povabi k poslušanju pravljice, z ilustracijami in vprašanji otroke vodi pri obnavljanju pravljice. Po končani pravljlični uri pomočnica vzgojiteljice otroke povabimo k likovnemu ustvarjanju v treh skupinah, po potrebi jih vodimo in usmerjamo pri ustvarjanju.

6.2.4 Priprava: 8. 4. 2011

GLAVNA TEMA: Igralni dan

SODELOVANE S STARŠI, ZUNANJIMI SODELAVCI, LITERATURA – VIRI:
Študentka Nastja Koter snema.

JUTRANJI KROG: Kaj želiš sporočiti svojim prijateljem, socialna igra (pozdrav), jutranje razgibavanje (gibalna igra Lovec in zajci).

DEJAVNOSTI IN AKTIVNOSTI OTROK V KOTIČNIH:

KOTIČEK KNJIGA: otroci gledajo knjige, listajo knjige in sodelujejo v komunikaciji v manjši skupini in poslušajo razlago odraslega, poslušajo pravljico.

KOTIČEK KOCKA: otroci poslušajo razlago in se igrajo z različnimi kockami, avtomobili in figurami.

KOTIČEK KUHINJA: otroci poslušajo razlago vzgojiteljice in se igrajo igre z vlogami: oče, mama, sestra, brat ...

KOTIČEK DRUŽABNIH IGER: igranje družabnih iger po lastni izbiri.

CILJI:

- Otrok spozna besedo, knjigo kot vir informacij in si bogati besedni zaklad.
- Otrok se uči samostojno pogovarjati pred skupino.
- Otrok ima možnost razvijati sposobnosti in načine za vzpostavljanje, vzdrževanje in uživanje v prijateljskih odnosih z enim ali več otroki (kar vključuje reševanje problemov, dogovarjanje, razumevanje stališč – vljudnost v komunikaciji)
- Otrok uporablja ime za števila od 1 – 10. Otrok klasificira in razvršča.

PODROČJE DEJAVNOSTI: jezik, družba, umetnost-dramska.

NALOGE VZGOJITELJIC, SREDSTVA:

- Otroke motiviram za igro v tem kotičku. Skupaj z otroki si ogledamo knjige – po želji otrok jim tudi berem oziroma se z njimi pogovarjam. Knjige in revije iz knjižnice.
- V tem kotičku otroci gradijo z različnimi kockami in se igrajo z različnimi prevoznimi sredstvi in figurami. Igrače od doma in iz vrtca.
- Otroke v pogovoru spomnim, katere vloge se lahko igrajo v kotičku kuhinja. Igrače od doma in iz vrtca.
- Pomočnica vzgojiteljice poskrbi za prijetno in sproščeno vzdušje pri igri ter navaja otroke na strpnost in športno sprejemanje zmage in poraza.

6.2.5 Priprava: 14. 4. 2011

Ta dan je vodila dejavnost študentka, priložena je njena priprava.

GLAVNA TEMA: obravnavanje pravljice Mali zajček in velikansko korenje

GLOBALNI CILJI: poslušanje, doživljanje in razumevanje jezika

CILJI:

- otrok v komunikaciji posluša jezik in je vključen v komunikacijske procese z otroki in odraslimi;
- otrok posluša in delno osvoji literarno besedilo;
- ob poslušanju in pripovedovanju pravljic razvija domišljijo;
- otrok uživa v jeziku;
- samostojno pripovedovanje;
- otrok izraža svoje misli in ideje;
- navajanje na uporabo knjig;
- uporaba vljudnostnih izrazov (prosim, hvala, izvoli);
- otrok spoznava nove besede in besedne zveze;
- širjenje otrokovega besedišča;
- ob branju otroku omogočiti izkušnje;

- otrok razvija pozitiven odnos do poslušanja književnosti;
- razvija pasivno in aktivno besedišče;
- otrok spozna besedo, knjigo kot vir informacij;
- otrok verbalno in neverbalno komunicira z vrstniki in vzgojiteljem v različnih situacijah in ob vsakodnevnih dejavnostih in situacijah;
- otrok v vsakdanji komunikaciji posluša jezik in je vključen v komunikacijske procese z otroki in odraslimi;
- otrok spozna nove besede in njihov pomen;
- ustvariti prijetno vzdušje v skupini.

METODE:

- metoda prikazovanja;
- metoda dela s tekstom;
- metoda razlage;
- metoda pripovedovanja;
- metoda spodbude;
- metoda opazovanja;
- metoda pogovora.

OBLIKE:

- individualna;
- skupinska;
- skupna.

SREDSTVA:

- knjige/slikanice;
- LCD projektor.